

ვინფრიდ ბოდერი – 75

ძვირფასო ბატონო ვინფრიდ,

„კადმოსის“ სარედაქციო კოლეგიისათვის დიდი პატივი და სიამოვნებაა, მოგილოცოთ დაბადების 75 წლისთავი საუკეთესო სურვილებით.

თქვენი მდიდარი და მრავალფეროვანი ლინგვისტური მემკვიდრეობა პროფესიულ წრეებში ჯეროვნადაა დაფასებული. მაგრამ ამჯერად ჩვენ გვინდა ქართველ ჰუმანიტარ მეცნიერთა პოზიციიდან განსაკუთრებული (რომ არა ვთქვათ მიკერძოებული) მაღლიერება გამოვხატოთ ქართველოლოგიურ კვლევაში თქვენ მიერ შეტანილი უნიკალური წვლილის გამო.

გასული საუკუნის 60-იანი წლების მიწურულიდან მოკიდებული დღემდე თქვენ დიდი დრო და ენერჯია შეალიეთ ქართველოლოგიურ შტუდიებს. იმ შემთხვევაშიც კი, როცა ესა თუ ის საკითხი მეტ-ნაკლებად შესწავლილი იყო (მაგ., ქართული ზმნის ქცევის კატეგორია), თქვენ ახლებური ხედვით, ღრმა თეორიული გააზრებითა და აპრობირებული მეთოდის მომარჯვებით დააზუსტეთ და საგრძნობლად გაამდიდრეთ აქამდე არსებული ცოდნა ინდოევროპულ, აგრეთვე სხვა ენათა ოჯახებისათვის უცნობი ზმნური მორფოლოგიური კატეგორიის შესახებ; უმრავლეს შემთხვევაში კი თქვენი საკვლევი თემა ნაკლებ შესწავლილ საკითხებს განეკუთვნებოდა, ან სულაც terra incognita-ს წარმოადგენდა.

თუ ვიმსჯელებთ საანალიზოდ შერჩეული თემებისა და კვლევის თქვენეული სტილის მიხედვით, გარდა წმინდა ლინგვისტური საკითხებისა (ფონეტიკა-ფონოლოგია, გრაფოლოგია, მორფოლოგიური და სინტაქსური სტრუქტურა, ტექსტის ლინგვისტიკა, დიალექტოლო-

გია...), გაანალიზებული გაქვთ ფოლკლორული ტექსტები, კერძოდ, ქართული ანდაზები თუ სვანური თხრობითი ტექსტი სემანტიკური ნიშნითაც, ისევე როგორც ქართულში ფართოდ გავრცელებული სა-ალერსო მიმართვები („შენი ჭირიმე“, „გენაცვალე“ ტიპისა) და ახსნილი გაქვთ მათი ეტიმოლოგიური საფუძველი. თქვენი სამეცნიერო ინტერესები თავს იყრის ენობრივი თვითშემეცნების (იდენტობის) რთული და მარად საჭირობოროტო საკითხების გარშემო - როგორც თანამედროვე, ისე ისტორიულ ჭრილში. როცა საჭირო გამხდარა, ამ ასპარეზზე, არც პოლემიკაში ჩაბმას მორიდებიხართ და ამ პროცესში გიჩვენებიათ მეცნიერული პაექრობის კლასიკური ნიმუში.

ცალკე თემაა თქვენ მიერ ქართველოლოგიური თუ ზოგადად კავკასიოლოგიური ლიტერატურის უმდიდრესი ბიბლიოგრაფიის შედგენა; იუბილარის მოღვაწეობის ამ მხარესაც საყოველთაოდ ცნობილი გერმანული სიზუსტისა და აკურატულობის დაღი ატყვია. ესეც თქვენი დიდი მეცნიერული კულტურის ნაწილია. ამ ბიბლიოგრაფიაზე საუბრისას უსათუოდ უნდა გავიხსენოთ თქვენი დიდი მეგობარი, მასპინძელი და კოლეგა, ბატონი გურამ თოფურია.

დასასრულ, როგორ შეიძლება არ შევეხოთ თქვენს მომხიბლავ, წმინდა ადამიანურ თვისებებს, რომლებიც ჩაყენებული გაქვთ თქვენსავე სამეცნიერო საქმიანობის სამსახურში. წლების განმავლობაში თქვენ ოლდენბურგში აწყობდით კონფერენციას კავკასიოლოგიაში, რომელზედაც რიგ-რიგობით იწვევდით მეგობარ კოლეგებს კავკასიიდან. გარდა იმისა, რომ იმ დღეებში ისინი თქვენს სახლში ყოფნისას ყველა შეთავაზებული სიკეთით ნებივრობდნენ, ეცნობოდნენ ქალაქს და ხალისობდნენ ქალაქგარეთ მოწყობილ ექსკურსიებში. ყველა ამ ღონისძიებაში კი მთავარ როლს სიამოვნებით ასრულებდა თქვენი ძვირფასი მეუღლე და ჩვენი ერთგული მეგობარი – დორისი. დიდი მადლობა ორივეს სულგრძელობისათვის!

კიდევ ერთხელ მიიღეთ ჩვენი მოლოცვა და დღეგრძელობის სურვილები!

ჟურნალ „კადმოსის“ სარედაქციო კოლეგიის წევრები

პროფ. ვინფრიდ ბოედერის ღვაწლისათვის ქართველთა ენობრივი სამყაროს კვლევაში

დასავლეთ გერმანიის ჩრდილოეთ ნაწილში მდებარეობს პატარა და კობტა ქალაქი ოლდენბურგი. ეს ქალაქი საუნივერსიტეტოა და ამ უნივერსიტეტის პროფესორია ცნობილი ქართველოლოგი, ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საპატიო პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის უცხოელი წევრი, ბატონი ვინფრიდ ბოედერი. ამ ქალაქის სახელი ლამის ყოველი ქართველოლოგისათვის მშობლიურად ჟღერს, რადგან, აგერ, ნახევარი საუკუნეა, რაც ბოედერების სახლი კეთილი მასპინძელი და ერთგვარი კულტურულ-სამეცნიერო ცენტრია როგორც საქართველოდან და კავკასიიდან ჩამსვლელთათვის, ისე უცხოელი ქართველოლოგ-კავკასიოლოგთათვის (და ამაში არანაკლები დამსახურება მიუძღვის ბატონი ვინფრიდის მეუღლეს, დიდბუნებოვან ქალბატონ დორისს)...

ბატონი ვინფრიდის ჯერ დაინტერესება, ხოლო შემდეგ მჭიდროდ დაკავშირება ქართველურ ენათა სამყაროსთან ერთმა შემთხვევამ განაპირობა – იგი შეხვდა ქართველ ემიგრანტს, ყოფილ სამხედრო ტყვეს ნიკოლოზ ჯანელიძეს და სამშობლომონატრებული ქართველის ენთუზიაზმს სასიკეთოდ დაემთხვა ახალგაზრდა მკვლევრის ლინგვისტური ინტერესი ახალი ენობრივი სინამდვილის შეცნობისა... დღეს შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ ის შეხვედრა მართლაც ფეხბედნიერი აღმოჩნდა...

თითქმის 50 წელია, რაც პროფ. ვ. ბოედერი მისთვის ჩვეული პროფესიული ერთგულებით იკვლევს ქართული ენის სტრუქტურისა და ისტორიის, ქართველური ენების ცალკეული ქვესისტემების საერთო თუ სპეციფიკურ პრობლემებს.

გამოჩენილმა ქართველოლოგმა ამ დროის განმავლობაში საკუთარი დაკვირვების საგნად გაიხადა ძველი და ახალი ქართულის, ცალკეული დიალექტების ფონეტიკა-ფონოლოგიის, მორფოლოგიის, სინტაქსისა თუ ტექსტის ლინგვისტიკის არაერთი მნიშვნელოვანი მოვლენა და კატეგორია; იგი ეხებოდა ჩვენი ეროვნული ენის ისტორიული არსებობის არსებითად ყველა ასპექტს – დაწყებული ცალკეული ენობრივი ელემენტებიდან და დამთავრებული ენის მნიშვნელობის განსაზღვრით ერის თვითცნობიერების ჩამოყალიბების პროცესში.

პროფ. ვ. ბოედერის ერთ-ერთი უადრესი ნაშრომი ქართული

ენის შესახებ ეძღვნება ქცევის ზმნური კატეგორიის საკმაოდ რთულ სისტემას,¹ რომელიც არსებითად განასხვავებს ჩვენს ენებს კუთვნილებითი მიმართებების ევროპული ენებისათვის დამახასიათებელი სისტემისაგან. გავიხსენოთ, რომ ქართული მეცნიერული გრამატიკის ფუძემდებლისა და გარკვეულწილად, ასევე, ვ. ბოედერის მასწავლებლის – ა. შანიძის – ერთ-ერთი უადრესი ფუნდამენტური გამოკვლევაც ქცევის კატეგორიის გარკვევას მიეძღვნა.² მაშინ ჯერ კიდევ ახალგაზრდა მკვლევარმა ვ. ბოედერმა პასუხი გასცა პირთა ქცევითი ურთიერთმიმართების მორფოლოგიური მარკირების, სისტემური სისრულისა თუ ანომალიის არაერთ გამოვლენას ქართულში.

ვინფრიდ ბოედერმა საგანგებო ყურადღება დაუთმო ქართული დამწერლობის წარმომავლობის, მისი ბგერითი შედგენილობის, გრაფიკული სისტემისა და ტიპოლოგიის საკითხებს.³ მკვლევარი ემხრობა ასომთავრული ანბანის წარმომავლობის ბერძნულობის თეორიას და, თავის მხრივ, განამტკიცებს ბერძნულის გავლენის არგუმენტებს ქართული მწიგნობრობის შექმნის პროცესში. კერძოდ, იგი ვარაუდობს, რომ სპეციფიკურ ქართულ თანხმოვანთა ცალკე განლაგება უნდა ემყარებოდეს ბერძნულ ფონეტიკურ თეორიას, რომელიც ძირითად აქცენტს აკეთებს თანხმოვანთა რაგვარობაზე.

ვ. ბოედერი ასევე ეხება ასომთავრულის გრაფიკულ სპეციფიკას და მას განიხილავს როგორც სწორი ხაზისა და ნახევარწრის კომბინაციას ერთი კვადრატის ფარგლებში; ანუ არსებობს ანბანის გრაფიკულ ნიშანთა კონსტრუირების გარკვეული წესები, რომლის გამოყენებითაც მიიღება ძველი ქართული მრგლოვანი ანბანის თითქმის ყველა გრაფიკული სიმბოლო.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ვ. ბოედერი იოანე-ზოსიმეს სახელით ცნობილ ჰიმნს „ქებად და დიდებად ქართულისა ენისად“ ქრისტიანობას ნაზიარები ეროვნული ენის ბერძნულთან მეტოქეობის ამბიციის გამოვლენად მიიჩნევს და ეს ორგანულად ჯდება ისტორიულ კონტექსტში.

როგორც გერმანელი ქართველოლოგის მეცნიერული მემკვიდრეობიდან ჩანს, მისთვის ყველაზე მიმზიდველი და საინტერესო ძველი ქართული სამწიგნობრო ენის მონაცემები აღმოჩნდა. მკვლევარმა ძველი ქართულის არაერთი რთული და დაუმუშავებელი ასპექტი ორიგინალური, თავისებური კუთხით წარმოაჩინა.

1 Über die Versionen des georgischen Verbs. – Folia Linguistica 2, 1968, გვ. 82-152.

2 ა. შანიძე, ქართული ზმნის საქცევი. – ტუმ, ტ. 6, 1926, გვ. 312-338.

3 Zur Analyse des altgeorgischen Alphabets. – “Forschung und Lehre”. Hamburg: Slavisches Seminar. [der Universität], 1975, გვ. 17-34.

აგრეთვე: Die georgischen Mönche auf dem Berge Athos und die Geschichte der georgischen Schriftsprache. – “Bedi Kartlisa” – Revue de Kartvelologie, vol. XVI, გვ. 85-95.

ძალზე მნიშვნელოვანი და საფუძვლიანი გამოკვლევა მიუძღვნა ვინფრიდ ბოედერმა ძველი ქართულის დაქარაგმების თავისებურებებს⁴. როგორც ცნობილია, ტექსტის ეკონომიის ეს გავრცელებული პრინციპი საკმაოდ მწყობრ სისტემას გვიჩვენებს ძველქართულ თარგმანებსა თუ ორიგინალურ სასულიერო მწერლობაში; თუმცა არაერთი ნაირგვარობაც იჩენს თავს; მაგალითად, ნაჩვენებია, რომ სიტყვა **წინაწარმეტყველი** დაქარაგმების რამდენიმე ვარიანტს გვიჩვენებს: **წნწყლ**, **წნაწრმტყლ**, **წნწყლ**, **წწმტყლ**, **წნტყლ**. თვით ვ. ბოედერი შესიტყვების – „სახელითა ღმრთისათა“ შემოკლებით დაწერილობის 20-ოდე ვარიანტს ადასტურებს. ამავე დროს, ამგვარ დაქარაგმან სიტყვათა აღნუსხვის გარდა, მეცნიერულად უფრო მეტ ინტერესს აღძრავს თვით დაქარაგმების სტრუქტურული ბუნება, მისი მექანიზმი. მკვლევარი გამოყოფს რამდენიმე პრინციპს:

1. პოტენციური სიტყვის პრინციპი (მთონნი : მათთანანი...);
2. ციკლური პრინციპი (ფ~დ : ფრიად, ვ~ე : ვიდრე, ს~ლი : სული...);
3. მორფოლოგიური პრინციპი (წ~ფ : წმიდაჲ, წ~ისა : წმიდისა...).

რაც მთავარია, ეს საკითხი განხილულია ემპირიული მონაცემების მაქსიმალური გათვალისწინებით, ფონეტიკის, მორფოლოგიის, მორფონოლოგიისა და სინტაქტიკის კანონზომიერებათა საფუძველზე.

ძველ ქართულში და კავშირის „ტექსტობრივ მნიშვნელობას“ ეხება გერმანელი მკვლევრის კიდევ ერთი წერილი „ძველი ქართული თხრობის ერთი ტექსტლინგვისტური თავისებურება: დაკავშირებულება და არადაკავშირებულება“, რომელიც ქართულად 1994 წლის გაერთიანებულ „მაცნეში“ (ელ სერია) გამოქვეყნდა. ეს საკითხი უფრო ადრე და უფრო ვრცლად გამოქვეყნებულია გერმანულ ენაზე: „Und“ in den südkaukasischen Sprachen. I. Einige Verwendungen von **da** „und“ in der altgeorgischen Literatursprache.– Folia Linguistica 17. 1983, გვ. 287-326. ამ წერილებში, კალკირების აშკარა შემთხვევების გარდა (კ. დანელია), მითითებულია ძალიან ძველი სინტაქსური იზოგლოსა, რომელიც, ავტორის ვარაუდით, აერთიანებდა ძველი ახლო აღმოსავლეთის, საბერძნეთისა და საქართველოს ენებს. მკვლევარი ამ წერილში აანალიზებს ქართული აგიოგრაფიული მწერლობის სტანდარტულსა თუ სპეციფიკურ მონაცემებს და დაასკვნის, რომ „ძველ ქართულ თხრობით მწერლობაში და-ს ხშირი ხმარება უბრალოდ ხალხური და, ასე ვთქვათ, ბუნებრივად სავალდებულო როდია. უფრო მეტად და-ს ხმარება და გამოტოვება ახასიათებს იმ დროის თავისებურ ჟანრობრივ

4 W. Boeder, Versuch einer Sprachwissenschaftlichen interpretation der altgeorgischen Abkürzungen. – Revue des études georgiennes et caucasiennes, № 3, 1987, გვ. 33-81.

სტილს და, რაც მთავარია, თხრობის ტექსტს აძლევს საყურადღებო აზრობრივ რელიეფს“.

„მაცნეში“ გამოქვეყნებულ წერილს აქვს საინტერესო მინაწერი, რომელიც ხელშესახებად წარმოაჩენს ავტორის მუდმივ კავშირსა და ინფორმირებულობას ქართველი კოლეგების მეცნიერული ინტერესების შესახებ: „მადლობას ვუხდი მერი დამენიას, რომელმაც გაასწორა ამ მოხსენების პირველი ვერსია. ტერმინ „დაკავშირებულობის“ ნაცვლად ჯერ მქონდა „გადაბმა“, მაგრამ ნ. ჩიჩუამ მიმითითა, რომ ეს ტერმინი უკვე დაკავებულია: „გადაბმა“ გამოყენებული აქვს ნანა შენგელაიას (1987: 78, 86, 99) თავის საინტერესო წიგნში და თარგმანია „cohesion“ და „coherence“ ტერმინებისა“ (გვ. 134).

ძველი ქართულის მრავლობითის -ეთ სუფიქსი (ვი-ეთ-, ლიპა-რიტი-ეთ-...) არაერთი ავტორის ყურადღების საგანი გამხდარა და ძირითადი მონაცემებიც უკვე გამოვლენილი იყო. მიუხედავად ამისა, ვ. ბოედერმა მაინც შეძლო სრულიად ახლებური კუთხით წარმოეჩინა ეს არქაული წარმოება⁵. მკვლევარი აღწერს როგორც ამ წარმოების სტრუქტურულსა და სინტაგმატურ ბუნებას, ასევე წარმოაჩენს ამ ე. წ. ელიფსური მრავლობითის ტიპოლოგიურ ბუნებას, აჩვენებს რა არაერთი ენის (ძველი არაბულის, ძველი ინდოგერმანულის...) საინტერესო პარალელს.

მსაზღვრელი ნაწევრის თავისებურ ადგილსა და მნიშვნელობას ძველ ქართულ წერილობით წყაროებში ეხება ვ. ბოედერის კიდევ ერთი წერილი: *Der Artikel in älteren Georgischen. – Sprache im Fokus. Festschrift für Heinz Vater zum 65. Geburtstag herausgegeben von Christa Dürscheid, Karl Heinz Ramers und Monika Schwarz. Tübingen: Niemeyer, 1997, გვ. 205-217.*

ძველი ქართული წინადადების აგებულების ერთ-ერთ კერძობით საკითხს ეძღვნება ვ. ბოედერის კიდევ ერთი გამოკვლევა: „დამატებითი წინადადების კავშირები ძველ ქართულში“ (ენათმეცნიერების საკითხები, თბ., 1999, № 3, გვ. 28-44).

ცხადია, შემთხვევითი არ არის, რომ გერმანელი მკვლევრის განსაკუთრებული დაინტერესება გამოიწვია ლინგვისტთა ერთ-ერთმა მთავარმა „საჯილდაო ქვამ“ – ქართულ-ქართველურმა ზმნამ, მისმა მრავალსაფეხურიანმა მორფოლოგიურმა სტრუქტურამ და ჩახლართულმა კატეგორიებმა – და რამდენიმე პირველხარისხოვანი გამოკვლევაც მიუძღვნა შესაბამის საკითხებს. მაგალითად, უკვე ლინგვისტური ქართველოლოგიის კლასიკას ეკუთვნის ვ. ბოედერის

5 Anmerkungen zum Pluralsuffix -et im Altgeorgischen. – *Georgica*, Zeitschrift für Kultur, Sprache und Geschichte Georgiens und Kaukasiens, 15, 1992, გვ. 103-118.

ერთ-ერთი ადრეული გამოკვლევა – „haben“ in den Kartwelsprachen“ (Wege der Universalienforschung. Sprachwissenschaftliche Beiträge zum 60. Geburtstag von Hansjakob Seiler. Tübingen: Gunter Narr, 1980, გვ. 207-217.

„ქონების ზმნათა“ ეს თავისებური უბანი შემდგომ კვლევებშიც იყო მოქცეული მეცნიერის თვალთახედვის არეში:

1999 წლის ოლდენბურგის კავკასიოლოგიურ კონფერენციაზე წაიკითხა და 2009 წელს საიუბილეო კრებულში – გურამ კარტოზია 75 – გამოაქვეყნა ვ. ბოედერმა ვრცელი წერილი „Über die megrelischen „Haben“ – Verben, რომელშიც სამი მეგრული „ქონების“ ზმნა – მიღუ, პუნს და მაფუ არის დეტალური ანალიზის საგნად ქცეული და, ავტორისავე შეფასებით, ამ წინასწარ ანალიზში გამოკვეთილია თითოეული ამ ზმნის სემანტიკურ-ფუნქციონალური თავისებურება: მიღუ და პუნს კუთვნილებით და ლოკატიურ კონსტრუქციებში გამოიყენება, ხოლო მაფუ არასოდეს არ გვხვდება კუთვნილებით კონსტრუქციაში. ერთ კონსტრუქციაში ამ ზმნის „ქვემდებარე“ არის მოქმედების განმცდელი, მეორეში კი ის არის მიმართების მქონე პირი „ქონების“ ზმნის „დამატებასთან“.. მაფუ სასხვისო-სათავისო ქცევათა კონტექსტუალური ვარიანტია.

ვ. ბოედერმა სხვადასხვა დროს ასევე გაიხადა საგანგებო მეცნიერული დაკვირვების საგნად ქართული ზმნის პრევერბთა ფუნქციის, პირიანობის ასახვის, III სერიის ფორმათა რეზულტატიურობისა და სხვა საკითხები.

ვინფრიდ ბოედერმა პირველმა შემოიტანა ევიდენციალობის ცნება ქართულ-ქართველური ენობრივი მონაცემების ზოგი სპეციფიკური გამოხატულების საანალიზოდ.⁶ ევიდენციალობის კატეგორია მოიცავს საკმაოდ რთულ, მრავალფეროვან ურთიერთიმართებას ტექსტში წარმოდგენილ ინფორმაციასა და მის ავტორს (ინფორმატორს) შორის. აქ შემოდის კატეგორიები უნახაობისა, პირდაპირი და ირიბი ნათქვამისა და მისთ. ვ. ბოედერი განიხილავს ქართული სალიტერატურო ენისა და ქართველურ ენათა მონაცემებს ამ კატეგორიათა სინქრონიული გავრცელებულობისა და ისტორიული დინამიკის თვალსაზრისით და გამოაქვს ღრმა და შორსმიმავალი დასკვნები ცალკეული ევიდენციალური კატეგორიის ჩამოყალიბების თვალსაზრისით. მეცნიერის დასკვნით, ევიდენციალობა უფრო რთულსა და განვითარებულ სურათს იძლევა ქართველურ ენათა დასავლურ არეალში; ის არა

6 Evidentiality in Georgian. – L. Johanson & B. Utas. Evidentials: Turkic, Iranian and Neighbouring Languages. Empirical Approaches to Language Typology. 24. Berlin / New York, 2000, გვ. 275-328. მისივე: Speech and thought representation in the Kartvelian (South Caucasian) Languages. – Typological Studies in Language, vol. 52, Amsterdam / Philadelphia, 2002, გვ. 3-48.

პირვანდელი, არამედ ისტორიულად გაჩენილი და გაძლიერებული მოვლენა ჩანს; ეს მოვლენა არეალური ბუნებისა უნდა იყოს და, როგორც ჩანს, გამვლენელი წყარო თურქული უნდა იყოს. რაც მთავარია, შესაბამისი კატეგორიები უკვე ჩამოყალიბებული სახით გვევლინება საშუალ ქართულსა და შემდგომ პერიოდში.

პროფ. ვ. ბოედერის განსაკუთრებული ინტერესის საგანს წარმოადგენდა და წარმოადგენს უნივერსალური თუ სპეციფიკური სინტაქსური სტრუქტურები, უფრო ფართოდ კი – ტექსტის კონსტრუირების ბუნება სხვადასხვა სისტემის ენებში, მათ შორის, ქართულში. შეიძლება ითქვას, ტექსტის ლინგვისტიკის მოთხოვნათა გათვალისწინებით იმ მასშტაბით არავის უკვლევია ქართული ენის მონაცემები, როგორც ეს ვ. ბოედერის შესახებ უნდა ითქვას. დავასახელოთ რამდენიმე მაგალითი ამგვარი კვლევისა:

ტექსტის ლინგვისტიკის ძირითადი მოთხოვნების საფუძველზე ძალზე საინტერესოდ არის განხილული ვ. ბოედერის სპეციალურ წერილში „ვეფხისტყაოსნის“ სტროფული სტრუქტურისა და შინაგანი შეკავშირებულობის საკითხი (Strophenstruktur und Textkohäsion Rustaveli. – ფილილოგიური ძიებანი, თბ., 1996, გვ. 37-55). ავტორი სვამს ტექსტის ლინგვისტიკის მთავარ კითხვას – „რა ქმნის ტექსტის კოჰერენციას?“ და პოემის სტროფთა სტრუქტურული ანალიზის საფუძველზე წარმოაჩენს პოეტური ტექსტის აგების რამდენიმე მნიშვნელოვან ასპექტს. მკვლევარი რამდენიმე ასპექტით განიხილავს ტექსტის სტრუქტურულ ბუნებას (საკვანძო სიტყვები, აფორიზმის ადგილი სტროფში, ტექსტური უწყვეტობა და წყვეტადობა...). ასეთი ანალიზის განსაკუთრებულ შთამბეჭდავ შედეგს იძლევა ტექსტური კოჰეზიის ის სურათი, რომელიც წარმოდგენილია 83-85-ე სტროფების (დაწყებული ტაეპიდან – „ნახეს უცხო მოყმე ვინმე...“) სტრუქტურული კონფიგურაციის სახით და რომელიც გაშლილია დასაწყისი (83-ე) სტროფის სამნაწილიანი სტრუქტურის საფუძველზე.

სრულიად აშკარაა, რომ ავტორი წარმოგვიდგენს იმ ტექნიკის სრულიად ახლებურ წაკითხვას, რომელიც ქმნის „ვეფხისტყაოსნის“ პოეტური ტექსტის თემატური პოლიფონიურობისა და მრავალფეროვნების განუყოფელ შეკავშირებულობას ამ ვრცელი პოემის მთლიანი სტრუქტურის ფარგლებში.

გერმანელი მკვლევარი სპეციალურ წერილში განიხილავს ჯერ კიდევ ვ. თოფურიას მიერ მონიშნულ სინტაგმატური კონსტრუქციების „გამარტივების“ ზოგიერთ შემთხვევას.⁷ ავტორი აანალიზებს

7 Einfachheit und Komplexität in der Geschichte der Kartvelsprachen. – იკეწ, ტ. 14, 1987, გვ. 23-62.

რამდენიმე სახის სინტაგმის განვითარების ისტორიულ დინამიკას და მიიჩნევს, რომ „ამგვარი ტენდენციების პირობებში საერთო მიმართულება „სემანტიკური გამჭვირვალებისა“ და „ოპტიმალური დამუშავებისაკენ“ შეიძლება შევავსოთ, როგორც იმ პროცესთა შედეგი, რომლებიც ტიპოლოგიურად დაკავშირებულია მეორე ენის შესწავლასთან.“ ავტორის შეფასებით, მინიშნებული ტენდენციები არეალური ბუნებისაა.

ქართველური ენებისათვის დამახასიათებელი მიმართვის ფორმების მეტად მრავალმხრივი ანალიზია წარმოდგენილი ვ. ბოედერის სპეციალურ წერილში „Zur Grammatik des Vokativs in den Kartwelsprachen“ (Studia Linguistica Diachronica et Synchronica... Berlin - New York - Amsterdam. 1985, გვ. 55-80). ამ სტატიაში წარმოჩენილია გარკვეული მისამართი ფორმულების სემანტიკურ-ფუნქციონალური დატვირთვა და ამ ერთეულების ადგილი შესაბამისი ფრაზის (წინადადების) სტრუქტურაში. როგორც კვლევა წარმოაჩენს, ამგვარი მიმართვის ფორმულების ექსპრესიული ხასიათი არ არის მოწყვეტილი, იზოლირებული შესაბამისი ფრაზის (წინადადების) სტრუქტურისაგან, თუმცა ამგვარი ერთეულების ჩართვის ადგილი და ფუნქციონალური დატვირთვა მეტად მრავალმხრივ, კომპლექსურ ანალიზს მოითხოვს, რისი ერთ-ერთი ნიმუშიც გახლავთ ვ. ბოედერის დასახელებული სტატია.

წერილი, რომელიც ვ. ბოედერმა 1983 წლის „გეორგიკაში“ გამოაქვეყნა, ეძღვნება ე. წ. ენობრივი (სამეტყველო) კოდების გადართვის პრობლემას⁸ და, რაც უფრო საინტერესოა, ამის საილუსტრაციოდ აღებულია ახალი ქართული სალიტერატურო ენის ფუძემდებლის – ილია ჭავჭავაძის – პირადი წერილები ოლღა გურამიშვილისადმი. ეს ეპისტოლარული მემკვიდრეობა, ცხადია, უფრო თავისუფალ დამოკიდებულებას გამოხატავს სალიტერატურო მეტყველებასთან და ბევრ ისეთ რამეს წარმოაჩენს, რაც ეპოქის ცოცხალი პროცესებისათვის იყო დამახასიათებელი. აქ პირველ რიგში ყურადღებას იქცევს რუსული ენის გავლენის აშკარა კვალი, რაც ესოდენ ნიშანდობლივი იყო XIX საუკუნის საქართველოსათვის (აქ სრულიად ბუნებრივად ჩნდება პარალელი იმავე ეპოქის რუსულზე ფრანგული ენის გავლენისა, გამოვლენილი, მაგალითად, ლ. ტოლსტოის „ომსა და მშვიდობაში“). ამ წერილში, გარდა რუსულენოვანი გამონათქვამებისა („мой ангел!...“), საილუსტრაციოდ შემოტანილია ზეპირმეტყველებისათვის დამახასიათებელი ცალკეული ელემენტები: კნინობითის ფორმები (ოლიკო, ოლინკა, ილიკო...), მიმართვის ფორმები (შენი ჭირიმე! ჩემო ტრედო! ჩემო გვრიტო! შენი სულისა!..), გარკვეული ფამილიარიზმები („ჩემო

8 Sprachwechsel bei Ilia Tschawtschawadze. – Georgica, 6, 1983, გვ. 14-19.

გიჟო!“; „რა არი, ქალო!..“), ცალკეული ხალხური გამონათქვამები („შენ-მაგარდამ“, „ოლიკო არ მომიკვდება!..“)...

როგორც ავტორი წარმოაჩენს, ამ არაერთგვაროვან მონაცემებს საკმაოდ სერიოზული პრობლემები უკავშირდება (პრობლემები კომპეტენციისა, სიტუაციისა, ექსპრესიისა...) და მათი სრულფასოვანი წარმოდგენა უფრო მეტ ემპირიულ მასალას მოითხოვს.

ვ. ბოედერი განსაკუთრებული დაინტერესებით სწავლობდა ქართველური ენების ცოცხალ დიალექტებს და მათს მონაცემებს აქტიურადაც იყენებდა საკუთარ გამოკვლევებში. ასევე მკვლევრის ცალკე დაკვირვების საგნად იქცა ამ ცოცხალი ენობრივი ერთეულების არაერთი საკითხი. ამისი ნიმუშია, მაგალითად, მისი გამოკვლევები სვანური პოეზიის ნარატივისა თუ ხევსურული ანდაზების სტრუქტურულ-სემანტიკური აგებულების შესახებ. ასევე საინტერესოა მისი ლექსიკურ-სემანტიკური დაკვირვებები ცხოველებისადმი მიმართვის („შინაურ ცხოველებთან საუბრის“) ქართული და სვანური მონაცემების შესახებ, „ერთი“ და „ყველა“ სიტყვების გენეზისისა და მნიშვნელობის შესახებ და სხვ.

ვ. ბოედერმა ასევე საგანგებო ყურადღება დაუთმო და ფრიად მნიშვნელოვანი სტატიები შექმნა ქართველური ენების ურთიერთმართების, ქართველთა ენობრივი ვინაობისა და იდენტობის ყოველი დროისათვის აქტუალურ საკითხებზე, რასაც ცალკე განხილვა სჭირდება.

ვ. ბოედერმა ძალზე ბევრი გააკეთა ქართველოლოგიისა და კავკასიოლოგიის ფართო პოპულარიზაციისათვის. მან მნიშვნელოვანი, ამაგისა და ღვაწლის დამფასებელი წერილები მიუძღვნა არაერთ გამორჩენილ მეცნიერსა და მათს ნაღვაწს (ი. ასფალგს, ვ. ბოუდას, ვ. ჰ. შმიდტს, რ. ბილმაიერს, ტ. გუდავას, ბ. გიგინეიშვილს...); იგი წლების განმავლობაში აქვეყნებდა აკადემიურ, საკმაოდ დეტალურ რეცენზიებს მნიშვნელოვანი ქართველოლოგიური გამოცემების შესახებ და ამისათვის ძირითადად იყენებდა პარიზში გამომავალ ორგანოს „Revue des études georgiennes et caucasiennes“. ამ სახით სხვადასხვა დროს მეცნიერის შეფასების საგნად ქცეულა გამოცემები: „საენათმეცნიერო ძიებანი“, „ჯეევანმარდი“, „ქართული სიტყვის კულტურის საკითხები“, „დიალექტოლოგიური კრებული“, „ეტიმოლოგიური ძიებანი“, „ქართული ისტორიული საბუთები“ და სხვ. მკვლევრები (და მათი თხზულებანი): ა. შანიძე, ი. ბრაუნე, შ. ძიძიგური, ზ. ჭუმბურიძე, ო. თედევი, ო. კახაძე, ელ. ლომთაძე, გასტ. ბუაჩიძე, ვ. დანელია, ზ. სარჯველაძე, გრ. იმნაიშვილი, ალ. კობახიძე, ბ. ფოჩხუა, ე. ჯეირანაშვილი, ლ. კვანტალიანი, რ. ასათიანი, ჰ. ფენრიხი, ბ. ჯორბენაძე და სხვანი. მხოლოდ ამ

რეცენზიებში ჩახედვაც კი დაარწმუნებს მკითხველს, რაოდენ ფართო ლიტერატურა შეუსწავლია და შეუფასებია მეცნიერს და რა დიდი ინტერესი და სიყვარულია ყოველივე ამაში ჩაქსოვილი...

შეიძლება ყოველგვარი გადაჭარბების გარეშე ვთქვათ:

ძნელად მოიძებნება დღეს უფრო მდიდარი ქართველოლოგიური ბიბლიოთეკა, ვიდრე ეს გერმანიაში, ოლდენბურგში, ბოედერების სახლშია;

ძნელად მოიპოვება უფრო სრული ქართველოლოგიურ-კავკასიოლოგიური ბიბლიოგრაფია, ვიდრე ეს თავისი ერთგულებითა და შრომისმოყვარეობით შეუქმნია ვ. ბოედერს.

ძნელად მოიძებნება მსოფლიოში ჩვენი – კავკასიელთა – ენების შესახებ უფრო ფართო ცოდნისა და ინფორმაციის მატარებელი ადამიანი, ვიდრე ვ. ბოედერია.

ძნელად ექნება ვინმეს იმდენი აქტიური და გადაუდებელი იდეა ქართულ-ქართველური ენების პრობლემათა კვლევისა, ვიდრე ვ. ბოედერს.

ამიტომაც, ღვაწლის დაფასებასთან ერთად, კვლავაც დიდხანს შრომა და „ფრიადი სამკალის“ კეთილად მოწევა და დაბინავება ვუსურვოთ მას!

ავთანდილ არაბული

პროფესორი ვინფრიდ ბოედერი 75 წლისაა

ეს იყო ნახევარი საუკუნის წინ:

პროფესორმა ალექსანდრე ლლონტმა ჰამბურგიდან არაჩვეულებრივი ქართული კალიგრაფიით შესრულებული წერილი მიიღო; „ბატონო პროფესორო, ჩვენ, ჰამბურგის უნივერსიტეტის გერმანელი სტუდენტები, ვეუფლებით ქართულ ენას, რომელსაც თქვენი მოწაფე – ნიკოლოზ ჯანელიძე გვასწავლის. ჟურნალ „მნათობში“ წავიკითხეთ თბილი რეცენზია თქვენს წიგნზე. ეგების გვაჩუქეთ ეგ წიგნი და ჩვენთვის საჭირო ქართული ენის სახელმძღვანელოებიც მოგვაწოდოთ“ – იტყობინებოდა ბატონი ვინფრიდ ბოედერი.

მას შემდეგ დღევანდელი ოლდენბურგის უნივერსიტეტის ინგლისური ენის კათედრის ყოფილ გამგეს, შესანიშნავ ქართველოლოგს, ამჟამად უკვე ემერიტუს-პროფესორს არათუ არ შეუწყვეტია სამეცნიერო კონტაქტები ღვაწლმოსილ თუ ახალგაზრდა ქართველ კოლეგებთან, არამედ წლიდან წლამდე კიდევ უფრო ფართოვდება ეს ურთიერთობანი 75 წლის ასაკშიც კი (საოცარია, მაგრამ ფაქტია!).

შოთა რუსთველის დიდებული პოემის, „წმინდა ნინოს ცხოვრებისა“ და ქართული პედაგოგიკის ფუძემდებლის იაკობ გოგებაშვილის „დედაენის“ გერმანულად მთარგმნელის – პროფესორ ნიკოლოზ კანდელაკისა თუ გერმანულ ენაზე გამოცემული ქართული ფუნდამენტური გრამატიკის ავტორის – პროფესორ კიტა ჩხენკელის მოწაფემ ღირსეულად განავითარა ჰამბურგის უნივერსიტეტის ლექცია-სემინარებზე მოსმენილი ლინგვისტური მოძღვრებანი, განსაკუთრებით სინტაქსურ პრობლემებში. მის კალამს ეკუთვნის 127 საუკეთესო ნაშრომი როგორც ინდოევროპეისტიკაში, ისე ქართველოლოგიაში, მათ შორის რამდენიმე მონოგრაფიაა.

მეტად საინტერესოა პროფესორ ვინფრიდ ბოედერის გამოკვლევები ქართული პალეოგრაფიული სისტემის, ქცევის კატეგორიის, კაუზატივისა და მეშველ ზმნათა შესახებ.

სამწუხაროდ, მოკლე სტატიაში ყველა მათგანზე ვერ შევჩერდებით. ამჯერად შევხებით მხოლოდ ქართველურ ენათა სპეციფიკურ კატეგორიას – ზმნის ქცევას, რომელიც, ბუნებრივია, არაერთი თავისებურებით იქცევა ყველა უცხოელი ლინგვისტის ყურადღებას. ამ მხრივ პროფესორი ვინფრიდ ბოედერი არათუ გამონაკლისი არ ყო-

ფილა, არამედ მან დეტალურად შეისწავლა ინდოევროპულ ზმნათა მორფოლოგიურ კატეგორიათაგან სრულიად განსხვავებული ქართველური მონაცემი და, მიუხედავად იმისა, რომ მასზე არაერთი ფუნდამენტური გამოკვლევა არსებობს როგორც ჩვენში, ისე საზღვარგარეთ (ნ. მარი, ა. შანიძე, არნ. ჩიქობავა, ვ. თოფურია, ბ. ჯორბენაძე, ი. მელიქიშვილი, მ. მაჭავარიანი, ა. ონიანი, გ. გოგოლაშვილი, გ. დეცეტერსი, ჰ. ფოგტი, რ. მეკელაინი, გ. კეტლერი, ვ. პეშენი, ...), წარმოადგინა სრულიად ორიგინალური დაკვირვებანი. ასე მაგალითად, ბატონი ვინფრიდისთვის ქცევის კატეგორიის არსის გასაგებად მორფოსინტაქსურ დონეზე ამოსავალია არა პირდაპირ ობიექტთან მიმართების კვლევა (როგორც ეს დღემდე მიღებულია სპეციალურ ლიტერატურაში), არამედ კუთვნილების აღმნიშვნელ და ამ ფუნქციას მოკლებულ ირიბ ობიექტთა სტრუქტურულ-სემანტიკური ანალიზი. ვინფრიდ ბოედერის აზრით, ა-, ი-, უ-, ე- მორფემები შეიძლება იყოს როგორც მნიშვნელობის მატარებელი, ასევე ნეიტრალური. პირველ შემთხვევაში ისინი ირიბ ობიექტზე მიუთითებენ (ექსპლიციტურად ან იმპლიციტურად), ხოლო, მეორე მხრივ, ამგვარი მიმართება გამორიცხულია. საყურადღებოა, რომ ა- პრეფიქსი მისთვის მნიშვნელობის მატარებელია მხოლოდ საზედაო (და არა საარვისო) ქცევაში, სამაგიეროდ, საარვისო ფორმებში ასეთი მახასიათებელი შეიძლება იყოს ი-ხმოვანი (მაგალითად: „მე ვ-ი-ყიდ-ი წიგნს მისთვის“).

საგანგებოდ მინდა აღვნიშნო, რომ ვინფრიდ ბოედერმა არა მარტო ქართული შეისწავლა ბრწყინვალედ, არამედ დანარჩენი ქართველური ენებიც – რამდენიმეჯერ იმოგზაურა სვანეთში და თავისი შრომები გაამდიდრა არქაული სტრუქტურის მქონე ენის მონაცემებით. ამ თვალსაზრისით ჩემთვის, როგორც სვანოლოგისთვის, ძალზე მნიშვნელოვანია: „თხრობის სტრუქტურების პრობლემა სვანურ პოეზიაში“, „ქართულ-სვანური ენების არსებით სახელთა ნათესაობითი ბრუნვის ფორმების გადმოცემა სხვა ენათა ატრიბუტივებით“, „პირდაპირი და ირიბი ნათქვამი ქართველურ ენებში“. ამათგან პირველი ჩემი საკანდიდატო დისერტაციის თემატიკის ნაწილი გახლდათ, მეორე – სადოქტოროსი, ხოლო მესამე – სადიპლომო ნაშრომისა. ბატონმა ვინფრიდმა ჩემი სამივე ნაშრომი დეტალურად განიხილა, ძირითადად გაიზიარა მათში წარმოდგენილი ახალი დებულებანი და ინგლისურ მონაცემებთან შეპირისპირებით წარმოადგინა მანამდე სრულიად უცნობი უნივერსალიები სვანური ენის ირიბ ნათქვამთან დაკავშირებით, განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია მეტყველების აქტის მონაწილეთა ზმნურ ფორმებს და ზოგი რამის ახსნა ივარაუდა სვანურ-ქართული ბილინგვიზმით (ალბათ, დიგლოსია სჯობდა!).

ჯერ კიდევ 1962 წელს ჩვენს სადიპლომო ნაშრომში „ნაწილაკოვანი სხვათა სიტყვა სვანურში“ გაკრიტიკებული იყო იმხანად სპეციალურ ლიტერატურაში გაბატონებული მოსაზრება **ესერ და როქ[ჰ].../ ლოქ[ჰ]** მონაცემებიან კონსტრუქციებთან ნაცვალსახელთა თუ ზმნათა პირველი ან მეორე პირის ფორმების შეუთავსებლობის შესახებ. ბატონმა ვინფრიდმა ჩვენს სრულიად უტყუარ ფაქტებს თავისი დაუმატა როგორც პროზაული, ისე პოეტური პუბლიკაციებიდან, აგრეთვე თანამედროვე ცოცხალი სვანური მეტყველებიდან (ამის შესახებ დეტალურად იხ. ვინფრიდ ბოედერის გამოკვლევა „Speech and thought representation in the kartvelian {South Caucasian} languages“, *Typological Studies in Language*, Amsterdam/Philadelphia, 2002 და ქეთევან მარგიანი-სუბარის მონოგრაფია „ვეიდენციულობის კატეგორია სვანურ ენაში“, თბილისი, 2012) და წარმოადგინა შესაბამის კონსტრუქციათა ფუნდამენტური ანალიზი. გერჰარდტ დეეტერსის ბრწყინვალე მონოგრაფიაზე (*Das khartwelische Verbum*, Leipzig, 1930: 184) დაყრდნობით, ნაწილაკოვან სხვათა სიტყვაზე მსჯელობისას, ვინფრიდ ბოედერი გახაზავს ფუნქციურ შესატყვისობებს ზმნის პირთა მთავარი ოპოზიციის ნეიტრალიზაციის პირობებში და საგანგებოდ აღნიშნავს: „ჩემს ინფორმატორებს უხდებოდათ ხოლმე თვალის მიდევნება წინა კონტექსტისათვის, რათა გაერკვიათ – ვინ გააკეთა რა ვისთვის“; აქვეა განხილული არა მხოლოდ პირთა, არამედ დროთა ნეიტრალიზაციის შემთხვევები სვანური ენის ირიბ ნათქვამში. რაც ყველაზე მთავარია, ბატონმა ვინფრიდმა გააღრმავა ქართველოლოგიაში ჯორჯ ჰუიტის (Hewitt G., *From direct to indirect speech*, *Folia Slavica*, 1982) მიერ შემოტანილი „ნახევრად ირიბი ნათქვამის, როგორც ეპისტემიკური მონაცემის“ ცნება და სამომავლოდ დასახა გზები სხვადასხვა სამეტყველო ტიპების ფუნქციათა შესასწავლად.

პროფესორი ვინფრიდ ბოედერი საქართველოს რამდენიმე უნივერსიტეტის საპატიო დოქტორია. ის სისტემატურად მონაწილეობს ჩვენი საერთაშორისო კონგრესების, სიმპოზიუმებისა თუ კონფერენციების მუშაობაში მოხსენებებით. ერთ-ერთი ასეთი დისპუტის დროს საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, პროფესორმა ზურაბ სარჯველაძემ გერმანელი კოლეგა თავისი მოღვაწეობისა და გარეგნობის მიხედვით ქართველ წმინდანებს შეადარა. რასაკვირველია, ყველას გაგვიხარდა ამის მოსმენა, მაგრამ უნდა გენახათ, თავად როგორ იდგა კათედრასთან, ბავშვივით დარცხვენილი და თავჩაქინდრული – „არა ღირს ვარ“-ო...

საოცარია მისი კამათის სტილი კოლეგებთან, განსაკუთრებით ქართველებთან! როგორი რთული შეკითხვა თუ შენიშვნაც უნდა მივცეთ, არასდროს აღელდება (ყოველ შემთხვევაში ჩვენ ვერ ვამ-

ჩნევთ!..), უდიდესი ინტელიგენტური სიღინჯითა და ბრწყინვალე ქართულით ისე გვიპასუხებს ხოლმე, რომ მთელი აუდიტორია აღფრთოვანებულია მისი ინტელექტით, მაღალი კულტურით, მოკამათისადმი კეთილმოსურნეობის გრძნობით, საოცარი თავმდაბლობით. ყოველთვის უღრმეს მადლობას გვიხდის იმის გამო, რომ „ნოსტალგიის განუკუთრებელი სენით დაავადებული“ შესანიშნავი ქართველი მასწავლებლის, პროფესორ ნიკოლოზ ჯანელიძის მოღვაწეობამ და მისმა პიროვნულმა ხიბლმა მიიყვანა ინდოევროპული ლინგვისტიკის ჩინებული სპეციალისტი ქართველურ ენათმეცნიერებამდე და იმ ვერამდე თუ ენებამდე, რომელთაც უძველესი კულტურა აქვთ. პირადად მე ხშირად მეუბნება: „ჩვენ გვაერთიანებს **ლუშნუ ნინი{შ} მალატ**“ (ანუ სვანური ენის სიყვარული).

ბატონი ვინფრიდი ყოველთვის საქემის კურსშია იმის შესახებ, თუ რა ხდება საქართველოში. მას არასდროს გამორჩება არც ერთი ქართველი ენათმეცნიერის საიუბილეო თარიღების ან ახალი წიგნებისადმი მიძღვნილი პრეზენტაციები. მინდა გავიხსენო აკადემიკოს ვარლამ თოფურიას „სვანური ენის სახელმძღვანელოს“ წარდგენა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში:

ბატონ ვარლამს ხელნაწერი საწერ მაგიდაზე დარჩა დაუმთავრებელი სახით... ნახევარი საუკუნის მანძილზე ვერა და ვერ მოხერხდა მისი პუბლიკაცია; ბოლოს, როგორც იქნა, უდიდესი მასწავლებლის მოწაფეებმა და მოწაფეთა მოწაფეებმა 2008 წელს შევძელით იმ წიგნის გამოქვეყნება, რომელსაც დღესაც არ გასვლია ყავლი. მაშინაც ძალიან თბილად და საქმიანად გამოგვეხმაურა პროფესორი ვინფრიდ ბოედერი საერთაშორისო ჟურნალ **Georgica**'ს ფურცლებიდან:

ვარლამ თოფურია თავისი მოწაფეების მეხსიერებში დღემდე „პედაგოგიურ გენიად“ რჩება. ამიტომაც ამ წიგნის გამოქვეყნებას მე ვაფასებ როგორც პრაქტიკულ წვლილს **სვანური ენის (დიახ, ენის და არა დიალექტის)** კვლევაში, ენისა, რომლის ცოდნა და გამოყენება, სხვადასხვა მიზეზის გამო, უფრო და უფრო რთულდება, ენისა, რომელიც, მიუხედავად ბრწყინვალე ენათმეცნიერული შრომებისა, ბევრად უფრო საფუძვლიანად უნდა იქნეს შესწავლილი და რომლითაც აუცილებლად უნდა დაკავდნენ კარგი ლინგვისტური განათლებითა თუ სვანურის პრაქტიკული ცოდნით გამორჩეული ახალგაზრდები. გარდა ამისა, ასეთი წიგნი, ალბათ, ამ ენაზე მოსაუბრეთ სტიმულს მისცემს, რომ საკუთარი ენობრივი კულტურა არ დაივიწყონ...

ვარლამ თოფურიას ახალ წიგნში ერთი ტექსტის მეტად საყურადღებო სათაური ვიპოვე. ესაა **ნინი ლინალ ჩიგარ ხოჩა ლი** („ენის ცოდნა ყოველთვის კარგია“). ეს წინადადება ძალიან მომწონს, როგორც ფილოლოგიის ფაკულტეტის ლოზუნგი, ოღონდ ფრჩხილებში უნდა დავუმატოთ: „სვანურის ცოდნაც.“

ვარლამ თოფურიას წიგნის პრეზენტაცია მისი ხსოვნისადმი მიძღვნილ სხდომას ემთხვევა. ასეთი სხდომები „აკადემიური საქართველოს“ გასაოცარი ტრადიციაა და, ჩემი აზრით, არ არის მხოლოდ შესანიშნავი მასწავლებლის პატივისცემა, არამედ კიდევ უფრო მეტად მონაწილეებისთვისაა იმის დაპირება, რომ **დიდი მეცნიერის მემკვიდრეობას გააგრძელებენ.**

ვერ წარმოიდგენთ, როგორ გაიხარა ბატონმა ვინფრიდმა, როცა მე და ჩემმა მოწაფეებმა გამოვეცით ფუნდამენტური აკადემიური წიგნი „კოდოული ქრონიკები“, რომლითაც, გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ სიკვდილს გადაურჩა XIX საუკუნის ოთხმოციან წლებში ზემო სვანეთიდან კოდორის ხეობაში ჩასახლებულთა მეტად საინტერესო ინტერფერენცირებული დიალექტი, მიღებული ბალსზემოური და ბალსქვემოური მეტყველების ურთიერთშერწყმით. გთავაზობთ ამონარიდს პროფესორ ვინფრიდ ბოედერის გამოხმაურებიდან:

„ქალბატონო იზა, თქვენ, როგორც ერთ-ერთმა მცირეთაგან საქართველოში, სიცოცხლე შეუნარჩუნეთ მეცნიერებას სვანური ენის შესახებ, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც შესანიშნავი ლინგვისტები: ვარლამ თოფურია, გივი მაჭავარიანი, მაქსიმე ქალდანი და ალექსანდრე ონიანი ასე ადრე წავიდნენ ჩვენგან. მხოლოდ ეს ბიოგრაფიული ფაქტორიც იქნებოდა საკმარისი საფუძველი იმისათვის, რომ დავფიქრებულებიყავით სვანოლოგიის მომავლისა და გადაუდებელ ამოცანებზე, მაგრამ აქ მე, უპირველეს ყოვლისა, მინდა, ვილაპარაკო **მონუმენტური ნაშრომის „კოდორული ქრონიკების“** შესახებ, რომლის გამო გულწრფელად მოგილოცავთ თქვენ და თქვენს მოწაფეებს და რომლითაც **სამართლიანად შეგიძლიათ იამაყოთ...** სხვადასხვა თვალთახედვა დიალექტოლოგიისა და ენათმეცნიერების, მეხსიერების კულტურისა და ისტორიისა აქცევს ამ წიგნს ნაშრომად, რომელსაც ბევრი მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს. ეს არის მრავალმხრივ სასარგებლო შრომა, რომლითაც პროფესორმა იზა ჩანტლაძემ და მისმა მოწაფეებმა კოდორელი სვანების საქმეს, სვანურ ენას და ქართველოლოგიას ძალიან დიდი სამსახური გაუწიეს – იმედი მაქვს, რომ მალე გამოვა მეორე ტომი, რომელსაც ჩვენ, ქართველოლოგები, მოუთმენლად ველოთ.“

უდიდესი მადლობა ბატონ ვინფრიდს ჩვენი შრომის ასეთი მაღალი შეფასებისთვის, მაგრამ, სამწუხაროდ, II-III-IV ტომების გამოცე-

მაზე ოცნებაც კი ველარ წარმოგვიდგენია საქართველოს მეცნიერ-მკვლევართა თანამედროვე დაფინანსების პირობებში.

„პროფესორ ნიკოლოზ ჯანელიძეს მართლაც გადამდები სიყვარულით ჰყვარებია მშობლიური ენა და სულიერი კულტურა და ამ ღვთივობებზე ნიჭით მან უცხოეთში არაერთი მოყვასი შესძინა საქართველოს. სხვას რომ თავი დავანებოთ, მის დამსახურებად ისიც იკმარებდა, პროფესორ ვინფრიდ ბოედერს, ძირითადი პროფესიით ანგლოლოგს, ასე რომ შთააგონა ქართული ენობრივი სამყაროსადმი ინტერესი. თურმე იგი მოწაფეს ხშირად ეუბნებოდა: „**დედაენა უცხოეთში სამშობლოს უდრისო**“ (ავთანდილ არაბული, „ბურჯი ეროვნებისა“, I-II, 2000; გვ. 4-5).

ბედუკულმარკობის გამო უცხო ქვეყანაში გადახვეწილ კაცს არაერთხელ მოუწია ჭირთა თმენა, მაგრამ მას საბოლოოდ უთუოდ გაუმართლა ბედმა – უნიჭიერესი შეგირდი და არაჩვეულებრივი ადამიანი ხვდა წილად ბატონი ვინფრიდის სახით, რომელსაც უმძიმესი ავადმყოფობით გატანჯული მოძღვარი არ მიუტოვებია თვით სიკვდილის სარეცელზეც კი უმემკვიდროდ დარჩენილ ნიკოლოზ ჯანელიძეს შვილივით უპატრონა.

პროფესორმა ვინფრიდ ბოედერმა 1990 წელს მეცნიერებათა დოქტორის ხარისხის მონიჭება დიდი სიყვარულით მომილოცა ღია ბარათით, რომელზედაც გამოსახულია სტრასბურგის ქალთა მუზეუმის ერთ-ერთი ულამაზესი ქანდაკება Kluge Jungfrau („ბრძენი ქალწული“)... მაშინ არც ისე ყმაწვილი გახლდით – სიბრძნეზე კი რა მოგახსენოთ?... მთავარი მაინც ისაა, რომ Jungfrau გერმანულში ერთ-ერთი თანავარსკვლავედის სახელიც არის და ამ ქანდაკებას ხელთ უპყრია ქართული გრაალის მსგავსი თასი, რომლითაც უღრმეს მადლობას მოგახსენებ არაჩვეულებრივ კოლეგას მის მიერ ოლდენბურგში დაარსებულ-დაფინანსებული „კავკასიოლოგიური სემინარებისთვის“, ჩვენეული სხივებით წლების მანძილზე რომ ათბობდა კლიმატურად ცივ ქვეყანას გულუხვი მასპინძლის წყალობით.

ბატონო ვინფრიდ, ჩვენი სამაგალითო კოლეგიალური ურთიერთობის წელთა სიმრავლე საფუძველს მაძლევს იმისთვის, რომ მთელი სულითა თუ გულით მოგესალმოთ თქვენი დაბადების 75-ე წლისთავზე და მზეგრძელობა გისურვოთ.

გილოცავთ და გლოცავთ!

ღმერთმა უმრავლოს საქართველოს თქვენისთანა მეცნიერები და სიკეთით აღსავსე პიროვნებები დედამიწის ზურგზე!..

იზა ჩანტლაძე

უნიკალური გამოცდილება

ქართული ენის სოციალური ისტორიის სისტემური კვლევა პროფესორ ვინფრიდ ბოედერის სახელს უკავშირდება. ერთი შეხედვით, თითქოს უცნაურია, რომ თავის დროზე საკმაოდ მაღალი სტანდარტებით გამორჩეულ ქართულ საენათმეცნიერო ტრადიციას დაუგვიანდა მშობლიურ ენასთან დაკავშირებული ყველაზე მნიშვნელოვანი კითხვის დასმა, უფრო ზუსტად, ენის ფუნქციური პრობლემატიკის თემატიზაცია. ვგულისხმობ იმას, რომ 1983 წელს ათონის ივერთა მონასტრის 1000 წლისთავისადმი მიძღვნილ სამეცნიერო კონფერენციაზე პირველად დაისვა კითხვა ქართული ენის სოციალური და საზოგადოებრივი როლის შესახებ; ეს კითხვა უცხოელ ქართველოლოგს, ოლდენბურგის უნივერსიტეტის პროფესორს, ბატონ ვინფრიდ ბოედერს ეკუთვნოდა.

უფრო ზუსტი იქნებოდა, ამ კითხვისთვის ქართული ენის განვითარების მთავარი კონცეპტები გვეწოდებინა, ვინაიდან მასში მკაფიოდ არის მონიშნული ადგილობრივი ენის ფუნქციონირების სისტემური კონტექსტები, ერთი – შიდაენობრივი, რომელიც ქართულს ყველა სხვა დანარჩენი, ისტორიულად დადასტურებული ენობრივი არეალისგან გამოარჩევს, და, მეორე – საერთო კულტურულ-რელიგიური, რომელშიც ქართულმა, როგორც სამწერლობო ტრადიციების მქონე ენამ, სრულფასოვნად დამკვიდრება მოახერხა. შდრ.

„თუკი რიგითი ენათმეცნიერი ქართული და აღმოსავლეთის ქვეყნების ენათა ისტორიას შეადარებს დასავლეთევროპული ენების ისტორიას, აუცილებლად გააოცებს ის დიდი სხვაობა, რაც ამ ენათა განვითარებაში შეიმჩნევა. მაგალითად, ინგლისურმა ენამ უკანასკნელი 1200 წლის მანძილზე მნიშვნელოვანი ტრანსფორმაცია განიცადა, ხოლო დროის ამავე მონაკვეთში ქართული ენის ფორმებმა შედარებით ნაკლებად იცვალეს სახე, რაც იშვიათი მოვლენაა მსოფლიო ენათა განვითარების ისტორიაში (რამდენადაც იგი დადასტურებულია). ასევე არანაკლებად მოითხოვს ახსნას ეს ისტორიულ-ენობრივ-სოციოლოგიური საკითხი, როგორ მოხდა, რომ ქართული არა მხოლოდ ქრისტიანობის გამავრცელებელ ენად დამკვიდრდა, არამედ დღემდე ურყევად შეინარჩუნა თავისი ადგილი; რატომ ვერ მოიპოვა ბატონობა აქ ბერძნულმა, როგორც საეკლესიო, ლიტურგიის, მეცნიერების და აგრეთვე როგორც სალიტერატურო და სახელმწიფოებრივმა ენამ, როგორც ეს შესაძლებელია მოსალოდნელი ყოფილიყო ევროპაში ლა-

თინურის ანალოგიის საფუძველზე?“ [ბოედერი 1983: 85]

ბატონ ვინფრიდს არ დაუმალავს გაკვირვება, როცა ქართული ლიტერატურის, ფილოსოფიის თუ სხვა დარგების ისტორიის გვერდით, ქართული ენის სოციალური ისტორიის შესახებ დაწერილი ვერაფერი ნახა. მან მისთვის ჩვეული თავმდაბლობით მოიბოდიშა, იქნებ, ასეთი კვლევა არსებობს კიდეც და მე არ ვიცი, ან კიდეც, ქართველებისთვის ეს კითხვა იმდენად ბუნებრივია, რომ მისი „თემატიზაციის“ საჭიროება, ერთი შეხედვით, არც ჩანსო. შდრ. „არ ვიცი, არის თუ არა ქართული ენის ისტორია განხილული სოციალური და საზოგადოებრივი განვითარების თვალსაზრისით, თუმცა ამ საკითხების ზოგიერთი ასპექტი, მაგალითად ქართული ლიტერატურისა და ფილოსოფიის ისტორია, საფუძვლიანად არის შესწავლილი [კ. კეკელიძე, 1951, შ. ნუცუბიძე, 1960 წ.]. გარდა ამისა, არ გამაჩნია ძველი ქართული ფილოლოგიისა და ისტორიის ღრმა ცოდნა, რის გარეშეც ქართული ენის ისტორიის დაწერა ჩემთვის საინტერესო კუთხით შეუძლებელია“ [ვ. ბოედერი, იქვე].

ქართული ენის სოციალური ისტორიის კვლევა რომ ასე გვიან დაიწყო, ამას, ცხადია, სტანდარტული იდეოლოგიური საფუძველი ჰქონდა. საბჭოეთი განსაკუთრებული მონდომებით უმალავდა თავის ხალხს ენის სოციალური ისტორიის „შინაარსს“, კერძოდ, როგორ მკვიდრდება გარკვეული ფუნქციების მატარებელი ენა სოციუმში, როგორ იძენს გამოყენების ახალ-ახალ სფეროებს, ან კარგავს მათ, როგორ ივსება დროდადრო ენა კონცეპტუალური შინაარსით, ან როგორ იცლება ამ შინაარსისგან. ერთი სიტყვით, ენის სოციალური ისტორია, ლიტერატურის, ხელოვნების, ზოგადად, კულტურის სოციოლოგიასთან ერთად, არასასურველ დისციპლინათა რიცხვს ეკუთვნოდა; ბუნებრივია, რომ არც ამ კითხვებზე პასუხის გაცემა აინტერესებდათ საბჭოეთისთვის სასურველი სამეცნიერო თემატიკის დამგვემავებს.

ამგვარ პირობებში ბატონი ვინფრიდი პირველი იყო, ვინც ღიად დასვა ეს კითხვა და ინტენსიური კვლევა დაიწყო. დასახელებულ სტატიაში მან საგანგებოდ დაამუშავა ერთი მხრივ, ბიზანტიის ოფიციალური პოზიცია აღმოსავლეთის ხალხთა ადგილობრივი ენების მიმართ და, მეორე მხრივ, აღმოსავლეთის ხალხთა უნივერსალური და პარტიკულარული ტენდენციები; დაამუშავა კონცეპტები, რომელთაც საუკუნეების განმავლობაში განსაზღვრეს აღმოსავლეთ ქრისტიანული სამყაროს ენების, მათ შორის ქართულის, განვითარების ზოგადი კანონზომიერებები, ტენდენციები. ქართული ენის სოციალური ისტორიის შესახებ დღემდე დაწერილი ნებისმიერი სტატია თუ მონოგრაფია სწორედ ბატონი ვინფრიდის მიერ რეკონსტრუირებული

ისტორიული სურათის ცალკეულ დეტალებს სწავლობს, აზუსტებს, ამ სურათის ახალ პერსპექტივებს წარმოაჩენს.

XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან მოყოლებული ვინფრიდ ბო-ედერმა კიდევ უფრო გააფართოვა ქართული ენის სოციალური ისტორიის კვლევის არეალი და შესანიშნავი ნაშრომები უძღვნა სხვადასხვა ეპოქაში ქართველთა, უფრო ზუსტად, ტრადიციის მატარებელი ბირთვი ჯგუფის, ენობრივი თვითშეგნების კვლევას. მისი ინტერესების სფეროში მოექცა უზარმაზარი სპექტრი ათონელების კულტურული ცნობიერებიდან და სულხან-საბა ორბელიანის ეპოქის კლასიციზტური ენობრივი კომპეტენტურობიდან დაწყებული XX საუკუნის ემიგრანტი ქართველისთვის დედაენის განსაკუთრებული ემოციური ღირებულების ჩათვლით.

დამეთანხმებით, რომ ამგვარ კვლევას წყაროების, მოვლენებისა და მიმართებების ანალიზის გარდა, განსაკუთრებული სუბიექტური გამოცდილება, სულ მცირე, ამ ენის მატარებლის „ტყავში შეღწევა“, მშობლიურ ენასთან მისი ინდივიდუალური დამოკიდებულების დანახვა, აღწერა და გაანალიზება სჭირდება.

პროფესიულთან ერთად, სწორედ ეს უნიკალური სუბიექტური გამოცდილება გვაოცებს ბატონი ვინფრიდის სტატიებში. გამიჭირდება დავასახელო ვინმე, ვინც მასზე უკეთ იცნობს და აანალიზებს სხვადასხვა დროში, კულტურულ-ისტორიულ თუ ენობრივ და რელიგიურ არეალში მცხოვრები ქართველის ენობრივი თვითშეგნების მაკონსტრუირებელ „საგნობრივ“ და გრძნობით-ემოციურ კონცეპტებს. გამიჭირდება დავასახელო უფრო მძაფრი და, ამავე დროს, საგნობრივი აღწერა, ვიდრე სხვადასხვა საისტორიო ნარატივების მიხედვით სპარსეთში მცხოვრები ქართველების, ან მეოცე საუკუნეში მრავალენოვან გარემოში ემიგრირებული გიორგი პაპაშვილის მშობლიურ ენასთან დამოკიდებულების ამსახველი ნარატივების ანალიზია. როგორც მსახიობი ვერ ითამაშებს სრული თანაგანცდის გარეშე დიდ ტრაგედიას, ასევე ვერ აღიწერება ენის მატარებლისთვის მშობლიური ენის გრძნობით-ემოციური ღირებულება ამ უნიკალური გამოცდილების მოპოვებისა და მერე მისი თემატიზაციის გარეშე.

ამას უსათუოდ დაადასტურებდა თავად გიორგი პაპაშვილი, რომლის ცნობილი მოგონების თემატიზაციით და სისტემური ანალიზით იწყება ქართული ენის სოციალური ისტორიის მართლაც საეტაპო სტატია, „ენა და იდენტობა ქართველთა ისტორიაში“, რომელიც 1998 წელს გამოაქვეყნა ბატონმა ვინფრიდმა.

და ბოლოს, გამიჭირდება დავასახელო თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ქართული ენის ფუნქციური და თვისობრივი განვითარების შესახებ ნაშრომი, რომელიც ოდნავ მაინც გაუწევს კონკურენციას ვინფრიდ ბოდერის სტატიას „ფიქრები ქართული ენის წარსულსა და აწმყოზე“, რომელიც 2006 წელს გამოქვეყნდა კრებულში *საქართველო ათასწლეულთა გასაყარზე* (მთავარი რედაქტორი ზ. კიკნაძე).

ნინო დობორჯგინიძე

პროფესორ ვინფრიდ ბოედერის ბიბლიოგრაფია¹

1. *Studien zum griechischen Medium*. Dissertation, Universität Freiburg i.B. [maschinenschriftlich]. 1961 [226 pp.]
2. *Untersuchungen zur Infinitiv- und Gerundialsatzzeineinbettung im Lateinischen*. Habilitationsschrift. Universität Hamburg [maschinenschriftlich]. 1967 [313 pp. + Texte]
3. “Zur Stellung der Personalpronomina in der generativen Grammatik”, *Zeitschrift für Mundartforschung* 33 (1968): 244-254
4. “Über das I-Element im Lateinischen”, *Lehrstuhl für Linguistik. Universität Stuttgart. Papier* 8 (1968), 33-40
5. “Zur Subjektiven Version des georgischen Verbs”, *Sprachwissenschaftliche Mitteilungen* (Seminar für Allgemeine und Vergleichende Sprachwissenschaft der Universität Hamburg) Heft I,1 (Januar 1968): 11-20
6. “Einige Regeln zur lateinischen Formenlehre”, *Sprachwissenschaftliche Mitteilungen* (Seminar für Allgemeine und Vergleichende Sprachwissenschaft der Universität Hamburg) Heft I,2 (Oktober 1968): 8-31
7. “Über die Versionen des georgischen Verbs”, *Folia Linguistica* 2 (1968) [1969]: 82-152
8. [გიორგი კლიმოვის წიგნის თარგმანი და გადამუშავება *Кавказские языки. Москва: Наука Кавказские языки. Москва: Наука* 1965 სათაური:] *Die Kaukasischen Sprachen*. Hamburg: Buske 1969
9. “Neue Forschungen zur Kasustheorie”, *Biuletyn Fonograficzny* 12 (1971): 3-27
10. “Zum Begriff des Subjekts in der Tiefenstruktur”, *Folia Linguistica* 5 (1971): 70-82
11. “Einige Bemerkungen zu Postals ‘anaphorischen Inseln’ und ‘Pseudoadjektiven’”, *Münchener Papiere zur Linguistik* 3 (1972): 30-46

---

1 პროფესორ ვინფრიდ ბოედერის ბიბლიოგრაფია (2002 წლამდე) გამოქვეყნდა კრებულში: *Philologie, Typologie und Sprachstruktur*. Festschrift für Winfried Boeder zum 65. Geburtstag. Herausgegeben von Wolfram Bublitz, Manfred von Roncador und Heinz Vater / Philology, Typology and Language Structure. Festschrift for Winfried Boeder on the occasion of his 65th birthday. Edited by Wolfram Bublitz, Manfred von Roncador and Heinz Vater. Frankfurt a. Main: Peter Lang, 2002, გვ. 15-24.

12. “Syntaktische Metonymie”, in: *Syntax, Semantik und Pragmatik natürlicher Sprachen*. Linguistisches Kolloquium in Rendsburg vom 3.-5.11.1972. Kiel (Romanisches Seminar der Universität Kiel), 1972, pp. 62-81
13. [რეცენზია:] Robin T. Lakoff: *Abstract Syntax and Latin Complementation* (= Research Monographs 49). Cambridge, Mass. – London: MIT Press, 1968, *Kratylos* 15 (1970) [1972]: 24-32
14. “Transitivität und Possessivität”, in: *Festschrift Wilhelm Giese*. Beiträge zur Romanistik und Allgemeinen Sprachwissenschaft. Hrsg. und redigiert von H. Haarmann - M. Studemund. Hamburg: Buske, 1972, pp. 179-209
15. “Probleme der verbalen Kongruenz in den indogermanischen Sprachen”, in: Georges Redard (ed.) *Indogermanische und allgemeine Sprachwissenschaft*. Akten der IV. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft. Bern, 28. Juli - 1. August 1969. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert, 1973, pp. 1-10
16. “Zur Tiefenstruktur von Präpositionalphrasen”, *Folia Linguistica* 6 (1973): 89-106
17. [რეცენზია:] Hans Vogt: *Grammaire de la langue géorgienne* (Institutet for Sammenlignende Kulturforskning. Serie B: Skrifter LVII). Oslo: Universitetsforlaget, 1971, *Foundations of Language* 12 (1975): 401-402
18. [Besprechung von:] Catherine Paris: *Système phonologique et phénomènes phonétiques dans le parler besney de Zennün Köyü* (Tcherkesse oriental) (= Collection Linguistique 69). Paris: Klincksieck, 1974, *Papier zur Linguistik* 10 (1976): 67-82
19. “Zur Analyse des altgeorgischen Alphabets”, in: D. Gerhardt - P. Hill - G. Kratzel (redd.): *Forschung und Lehre*. Abschiedsschrift zu Joh. Schröpfers Emeritierung und Festgruß zu seinem 65. Geburtstag. Hamburg: Slavisches Seminar [der Universität], 1975, pp. 17-34
20. “Überlegungen zur historisch-vergleichenden Syntax”, *აღმოსავლური ფილოლოგია* 4 [გიორგი წერეთლისადმი მიძღვნილი კრებული] (1976): 135-143
21. “Morphologische Kategorien”, in: Kurt Braunmüller - Wilfried Kürschner (edd.): *Grammatik. Akten des 10. Linguistischen Kolloquiums Tübingen* 1975. Band 2 (= Linguistische Arbeiten 32). Tübingen: Niemeyer, 1976, pp. 117-126
22. [რეცენზია:] Renée Zwolanek in Zusammenarbeit mit Julius Aßfalg: *Altgeorgische Grammatik* (= Orbis Biblicus et Orientalis. Subsidia Didactica 2). Freiburg/Schweiz: Universitätsverlag; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1976, *Ostkirchliche Studien* 26 (1977): 195-197 [abgedruckt in: *Bedi Kartlisa* 36 (1978): 372-374]

23. Togo Gudava [ბიბლიოგრაფია], *Bedi Kartlisa* 37 (1979): 290-297, *Bedi Kartlisa* 39 (1981): 297-298]
24. [რეცენზია:] D. Michael Job: *Probleme eines typologischen Vergleichs iberokaukasischer und indogermanischer Phonemsysteme im Kaukasus* (= Europäische Hochschulschriften. Reihe XXI, 2). Frankfurt am Main: Peter Lang; Bern: Herbert Lang, 1977, *Bedi Kartlisa* 37 (1979): 353-356
25. [რეცენზია:] Roland Bielmeier: *Historische Untersuchung zum Erb- und Lehnwortschatz im ossetischen Grundwortschatz* (= Europäische Hochschulschriften. Reihe XXVII, 2). Frankfurt am Main: Peter Lang, 1977, *Bedi Kartlisa* 37 (1979): 356
26. “Ergative syntax in language change: The South Caucasian languages”, in: Frans Plank (ed.): *Ergativity. Towards a theory of grammatical relations*. London: Academic Press, 1979, pp. 435-480
27. [რეცენზია:] Bakar Gigineišvili: *Сравнительная фонетика дагестанских языков. Тбилиси: Издательство Тбилисского Университета* 1977, *Bedi Kartlisa* 38 (1980): 239-250
28. [ანოტაციები:] “Bücher aus Georgien (Sprachwissenschaft)”, *Bedi Kartlisa* 38 (1980): 332-344
29. “‘haben’ in den Kartwelsprachen”, in: Gunter Brettschneider - Christian Lehmann (edd.): *Wege der Universalienforschung*. Sprachwissenschaftliche Beiträge zum 60. Geburtstag von Hansjakob Seiler (= Tübinger Beiträge zur Linguistik (TBL) 145). Tübingen: Gunter Narr, 1980, pp. 207-217
30. “Zur Rekonstruktion von Infinitivkonstruktionen im Indogermanischen”, in: Paolo Ramat et al. (edd.): *Linguistic Reconstruction and Indo-European Syntax*. Proceedings of the Colloquium of the ‘Indogermanische Gesellschaft’, University of Pavia, 6-7 September 1979 (= Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science. Series IV: Current Issues in Linguistic Theory Vol. 19). Amsterdam: Benjamins, 1980, pp. 207-224
31. [ანოტაციები:] “Bücher aus Georgien (Sprachwissenschaft)”, *Bedi Kartlisa* 39 (1981): 298-306
32. “Wie die Swanen und Georgier mit ihren Haustieren sprechen”, in: *Freundliche Grüße zur Halbzeit* [Festschrift für Johannes Bechert zum 50. Geburtstag]. [Universität] Bremen, 1981, pp. 7-13
33. Thomas V. Gamkrelidze - Givi Mačavariani: *Sonantensystem und Ablaut in den Kartwelsprachen*. Eine Typologie der Struktur des Gemeinkartwelischen. Mit einem Vorwort von Georg Tsereteli. Ins Deutsche übersetzt, bearbeitet und mit einem Nachwort versehen von Winfried Boeder (= *Ars Linguistica* 10). Tübingen: Gunter Narr, 1982 [160pp.]

34. [ანოტაციები:] “Bücher aus Georgien: Sprachwissenschaft”, *Bedi Kartlisa* 40 (1982): 369-387
35. “Liste der Schriften Karl Boudas, die die Kaukasistik betreffen”, *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული / Annual of Ibero-Caucasian Linguistics* 9 (1982 [1983]): 380-384
36. “Die georgischen Mönche auf dem Berge Athos und die Geschichte der georgischen Schriftsprache”, *Bedi Kartlisa* 41 (1983): 85-95 [შემოკლებული ქართული თარგმანი გაზეთში: ლიტერატურული საქართველო 1987, 9 (27. II. 1987): 5-6]
37. [ანოტაციები:] “Bücher aus Georgien: Sprachwissenschaft [(und:) Zwei kaukasistische Neuerscheinungen aus Deutschland]”, *Bedi Kartlisa* 41 (1983): 328-333
38. “ ‘Und’ in den südkaukasischen Sprachen [(I) Einige Verwendungen von *da* ‘und’ in der altgeorgischen Literatursprache]”, *Folia Linguistica* 17 (1983): 287-326
39. “Sprachwechsel bei Ilia Tschawtschawadse”, *Georgica* 6 (1983): 14-19
40. [ანოტაციები:] “Bücher aus Georgien: Sprachwissenschaft”, *Bedi Kartlisa* 42 (1984): 384-388
41. “Zur Grammatik des Vokativs in den Kartwelsprachen”, in: Ursula Pieper - Gerhard Stickel (edd.): *Studia Linguistica Diachronica et Synchronica*. Werner Winter Sexagenario Anno MCMLXXXIII. Berlin - New York - Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1985, pp. 55-80
42. [რეცენზია:] K. H. Schmidt, *Kaukasische Typologie als Hilfsmittel für die Rekonstruktion des Vorindogermanischen*, Innsbruck, 1983, *Kratylos* 29 (1984 [1985]): 154-156
43. “La structure du proverbe géorgien”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 1 (1985): 97-115
44. [ანოტაციები:] “Comptes-rendus bibliographiques I. Linguistique”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 1 (1985): 227-233
45. [ანოტაციები:] “Comptes-rendus: I. Linguistique et littérature”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 2 (1986): 227-257
46. “Das Georgische und seine Verwandten: Sprachen am Rande Europas”, *Einblicke*. Forschung und Lehre an der Universität Oldenburg 6 (1987): 13-16
47. “Einfachheit und Komplexität in der Geschichte der Kartwelsprachen”, *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული / Annual of Ibero-Caucasian Linguistics* 14 (1987): 23-64
48. „მარტივი წინადადების მოდელი ა.შანიძის კონცეფციაში და ზოგადი სინტაქსის ერთი სადავო საკითხი: კონფიგურაციის ხასიათი

- ქართულ ენაში; პირველი საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები, თბილისი, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა 1988, 9-17
49. "Versuch einer sprachwissenschaftlichen Interpretation der altgeorgischen Abkürzungen", *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 3 (1987[1989]): 33-81
  50. [ანოტაციები:] "Comptes-rendus I. Linguistique et Philologie", *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 3 (1987 [1989]): 229-255
  51. "Verbal person marking, noun phrase and word order in Georgian", in: Lázló Marác - Pieter Muysken (edd.): *Configurationality. The typology of asymmetries* (= Studies in Generative Grammar 34). Dordrecht, Holland - Providence, RI: Foris, 1989, pp. 159-184
  52. "Über einige Anredeformen im Kaukasus", *Georgica* 11 (1988): 11-20
  53. "Zur Typologie der Satzverknüpfung in den kaukasischen Sprachen", *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული* 16 (1989[1990]): 67-87
  54. "Zum textuellen Bau der Strophe bei Šota Rustaveli", in: *Lingua Restituta Orientalis*. Festgabe für Julius Aßfalg, herausgegeben von Regine Schulz und Manfred Görg (= Ägypten und Altes Testament 20). Wiesbaden: Harrassowitz, 1990, pp. 45-51
  55. [ანოტაციები:] "Comptes-rendus I. Linguistique et Philologie", *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 4 1988 [1990]: 173-185
  56. "Comptes-rendus I. Linguistique et Philologie", *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 5 (1989) [1991]: 235-246
  57. "Die Hand im grammatisch-lexikalischen System des Georgischen", in: Leopold Auburger - Peter Hill (edd.): *Natalicia Johanni Schröpfer octogenario a discipulis amicisque oblata*. Festschrift für Johannes Schröpfer zum 80. Geburtstag (= Philologia et Litterae Slavica 1). München: Slavica Verlag Dr. Anton Kovač, 1991, pp. 85-123
  58. "Struktur und Interpretation georgischer Sprichwörter aus Chewšuretien", in: Annette Sabban - Jan Wirrer (edd.): *Sprichwörter und Redensarten im interkulturellen Vergleich*. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1991, pp. 139-161
  59. "A note on synonymic parallelism and bilingualism", *Studia Linguistica* 45 (1991): 97-126
  60. "Le chasseur qui périt: problèmes de structure narrative dans la poésie svane" [R. 495] / The perishing hunter: problems of narrative structure in Svan poetry [R. 495-496], in: Catherine Paris (ed.): *Caucasologie et mythologie comparée*. Actes du colloque international du C.N.R.S. - I Ve

- colloque de caucasologie (Sèvres, 27-29 juin 1988). Paris: Peeters, 1992, pp. 97-113
61. “Die Metapher des Raums in den georgischen Präverbien” / La métaphore de l’espace dans l’emploi des préverbes géorgiens [R. 506] / The metaphor of space and the use of the Georgian preverbs [R. 507], in: Catherine Paris (ed.): *Caucasologie et mythologie comparée*. Actes du colloque international du C.N.R.S. - IVe colloque de caucasologie (Sèvres, 27-29 juin 1988). Paris: Peeters, 1992, pp. 375-390 [შესწორებული თარგმანი: “სივრცული მეტაფორები ქართულ ზმნისწინებში” / Spatial metaphor in Georgian preverbs [R. 54], *ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები* 11 (2011): 34-54]
  62. “Anmerkungen zum Pluralsuffix *-et* im Altgeorgischen”, *Georgica* (Zeitschrift für Kultur, Sprache und Geschichte Georgiens und Kaukasiens) 15 (1992): 103-118
  63. “Wie die Swanen und Georgier mit ihren Haustieren sprechen”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 6-7 (1990-1991) [1993]:81-103 [32-ე სტატიის მკვეთრად გავრცობილი ვერსია]
  64. “Comptes-rendus”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 6-7 (1990-1991) [1993]: 297-306
  65. [Einträge:] “Abasa”, “Abchasisch”, “Albanisch”, “Awarisch”, “Batsisch”, “Dag(h)estanische Sprachen”, “Dargwa”, “Georgisch”, “Inguschisch”, “Kaukasische Sprachen”, “Lakkisch”, “Lasisch”, “Lesgisch”, “Mingrelisch”, “Nachische Sprachen”, “Ostkaukasische Sprachen”, “Südkaukasische Sprachen”, “Swanisch”, “Tabassaranisch”, “Tscherkessische Sprachen”, “Tschetschenisch”, “Ubychisch”, “Westkaukasische Sprachen”. In: Helmut Glück (ed.): *Metzler-Lexikon Sprache*. Stuttgart-Weimar: Metzler, 1993 [überarbeitete Fassung in: In: *Metzler-Lexikon Sprache*. Dritte, neubearbeitete Auflage. Herausgegeben von Helmut Glück unter Mitarbeit von Friederike Schmöe. Stuttgart-Weimar: Metzler, 2005; 4., aktualisierte und überarbeitete Auflage. Herausgegeben von Helmut Glück. Stuttgart-Weimar: Metzler, 2010]
  66. [ანოტაციები:] “Comptes rendus”, *Revue des études géorgiennes et caucasiennes* 8-9 (1992-1993): 266-280
  67. “Identität und Universalität: Volkssprache und Schriftsprache in den Ländern des alten Christlichen Orients”, *Georgica* 17 (1994): 66-84
  68. “Kartvelische und indogermanische Syntax: Die altgeorgischen Klitika”, in: *Indogermanica et Caucasica*. Festschrift für Karl Horst Schmidt zum 65. Geburtstag, herausgegeben von Roland Bielmeier und Reinhard Stempel unter Mitarbeit von René Lanzweert (= Untersuchungen zur

- indogermanischen Sprach- und Kulturwissenschaft 6). Berlin - New York: de Gruyter, 1994, pp. 447-471
69. “Suffixaufnahme in Kartvelian”, in: *Double Case. Agreement by Suffixaufnahme*. Edited by Frans Plank. New York - Oxford: Oxford University Press 1995, pp. 151-215
70. “Strophenstruktur und Textkohäsion bei Rustaveli”, კრებულში: *ფილოლოგიური ძიებანი* [რედ. ალექსანდრე გვახარია] [= გურამ კარტოიასადმი მიძღვნილი კრებული] (საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, თბილისი: მეცნიერება 1995, 37-55
71. “Semantisch-pragmatische Tendenzen in der Entwicklung der altgeorgischen Satzgefüge” / ძველი ქართულის რთული ქვეწყობილი წინადადების განვითარების სემანტიკურ-პრაგმატიკული ტენდენციები, *იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწადური* 20-21 (1993-94 [1995]): 24-48
72. “ძველი ქართული თხრობის ერთი ტექსტლინგვისტური თავისებურება: დაკავშირებულება და არადაკავშირებულება“ მაცნე. ენისა და ლიტერატურის სერია 1994 [1996], 1-4: 129-135
73. “Sprachen und Nationen im Raum des Kaukasus”, in: Gerd Hentschel (ed.): *Über Muttersprachen und Vaterländer. Zur Entwicklung von Standardsprachen und Nationen in Europa*. Frankfurt am Main: Lang, 1997, pp. 183-209
74. “Der Artikel im älteren Georgischen”, in: *Sprache im Fokus*. Festschrift für Heinz Vater zum 65. Geburtstag herausgegeben von Christa Dürscheid, Karl Heinz Ramers und Monika Schwarz. Tübingen: Niemeyer, 1997, pp. 205-217
75. “Syntax und Semantik von Einheit und Vielfalt beim georgischen Nomen”, in: *Sprache in Raum und Zeit*. In memoriam Johannes Bechert. Band 2: *Beiträge zur empirischen Sprachwissenschaft*. Herausgegeben von Winfried Boeder, Christoph Schroeder, Karl Heinz Wagner und Wolfgang Wildgen. Tübingen: Gunter Narr, 1998, pp. 251-268
76. „პუნქტუაცია, სეგმენტაცია და სინტაქსური სტრუქტურა ძველ ქართულში“, *ქართული ენის კათედრის შრომები* (საქართველოს განათლების სამინისტრო; სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის პედაგოგიური უნივერსიტეტი) 4 (1998): 3-17 [მოხსენება წაკითხული იყო: “The Phrasing of Old Georgian According to Scribal Punctuation”, *Seventh Conference on the Non-Slavic Languages of the Soviet Union*, Chicago, 22-24 May 1991]
77. [თანაავტორი: Christoph Schroeder]: “Attribution und sekundäre Prädikate im Sprachvergleich: Deutsch, Englisch, Kurdisch, Georgisch,

- Türkisch”, *Sprachtypologie und Universalienforschung* (STUF) 51 (1998): 207-227
78. “Sprache und Identität in der Geschichte der Georgier”, in: *Georgien im Spiegel seiner Geschichte*. Zweites Deutsch-Georgisches Symposium, 9. Bis 11. Mai 1997, Staatsbibliothek zu Berlin, Preußischer Kulturbesitz. Vortragstexte. Herausgegeben für die Berliner Georgische Gesellschaft e.V. von Brigitta Schrade und Thomas Ahbe. Berlin, 1998, pp. 68-81 [ქართული თარგმანი: „ენა და ვინაობა ქართველთა ისტორიაში“ / Language and identity in the history of the Georgians [Résumé p. 81], *ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები* 7 (1999): 60-81]
79. “Nominalphrasen im Georgischen”, in: Karl Heinz Wagner – Wolfgang Wildgen (edd.): *Studien zur Phonologie, Grammatik, Sprachphilosophie und Semiotik* (= BLiCK Bremer Linguistisches Kolloquium: Schriftentreihe des Instituts für Allgemeine und Angewandte Sprachwissenschaft. Band 6). Bremen: Universität Bremen, 1998, pp. 3-23
80. [რეცენზია:] George Hewitt: *Georgian*. A structural reference grammar (= London Oriental and African Language Library 2). Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 1995, *Studies in Language* 23 (1999): 208-211
81. “Attribution in Georgian”, in: Helma van den Berg (ed.): *Studies in Caucasian Linguistics*. Selected papers of the Eighth Caucasian Colloquium (Leiden Research School of Asian, African and Amerindian Studies (CNWS)). [Leiden:] Universiteit Leiden, 1999, pp. 50-59
82. “A slot-filling constraint in the Georgian verb and its syntactic corollary”, *Sprachtypologie und Universalienforschung* (STUF) 52 (1999): 241-254
83. “დამატებითი წინადადებების კავშირები ძველ ქართულში”, *ენათმეცნიერების საკითხები* (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის ფაკულტეტი) 3 (1999): 28-44
84. “Some notes on the Georgian resultative”, in: Werner Abraham - Leonid Kulikov (edd.): *Tense-aspect, Transitivity and Causativity*. Essays in honour of Vladimir Nedjalkov (= Studies in Language Companion Series 50). Amsterdam - Philadelphia: Benjamins, 1999, pp. 117-139
85. “რუსთაველის სტროფების სტრუქტურა და ტექსტუალური გადაბმა” / Textual structure of Rustaveli’s stanzas [englisches Résumé p. 159], კრებულში: *ენა და საზრისი: ლექსისი, ნაწილი მეორე* Language and Sense” Lexis. Part Two (საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი: საზოგადება „ენა და კულტურა“/ Georgian Academy of Sciences, Arn. Chikobava Institute of Linguistics; Association “Language and Culture”). თბილისი: მეცნიერება, 2000, 144-162 [70-ე სტატიის გადამუშავებული და გავრცობილი ვერსია]

86. "Evidentiality in Georgian", in: Lars Johanson - Bo Utas (edd.): *Evidentials. Turkic, Iranian and Neighbouring Languages* (= Empirical Approaches to Language Typology 24). Berlin - New York: Mouton de Gruyter, 2000, pp. 275-328
87. [თანავტორი Christoph Schroeder] : "Relational coding in Georgian and Turkish noun phrases: syntax, derivational morphology, and "linking" by means of participles", *Turkic Languages* 4 (2000): 153-204
88. "Überblick", in: Winfried Boeder - Gerd Hentschel (edd.): *Variierende Markierung von Nominalgruppen in Sprachen unterschiedlichen Typs* (= Studia Slavica Oldenburgensia 4). Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 2001, pp. 3-14
89. "Variable Dativmarkierung im Georgischen", in: Winfried Boeder - Gerd Hentschel (edd.): *Variierende Markierung von Nominalgruppen in Sprachen unterschiedlichen Typs* (= Studia Slavica Oldenburgensia 4). Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 2001, pp. 59-68
90. "Protasis und Apodosis in den Kartvelsprachen", in: *Varlam Topuria 100* (თბილისის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის ფაკულტეტი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2001, 31-45
91. „ანაფორა სვანურში“, *ენათმეცნიერების საკითხები* 2001,2 (2001): 7-19
92. "Syntax and morphology of polysynthesis in the Georgian verb", in: Nicholas Evans - H. J. Sasse (edd.): *Problems of Polysynthesis* (= Studia Typologica, Beihefte [zur Zeitschrift] Sprachtypologie und Universalienforschung 4). Berlin: Akademie-Verlag, 2002, pp. 87-111
93. "Variations on One ", in: *Language: Context and Cognition. Papers in honour of Wolf-Dietrich Bald's 60th birthday*, edited by Sybil Scholz, Monika Klages, Evelyn Hantson, Ute Römer, in collaboration with: Ute Breidenbach, Angelika Kessler, Inge Molitor, Sabine Reich. München: Langenscheidt-Longman, 2002, pp. 29-34
94. "Speech and thought representation in the Kartvelian (South Caucasian) languages", in: Tom Güldemann - Manfred von Roncador (edd.): *Reported Discourse. A meeting ground of different linguistic domains* (= Typological Studies in Language 52). Amsterdam - Philadelphia: Benjamins, 2002, pp. 3-48

95. “Die sog. “zusammengesetzten Verben” im Altgeorgischen”, *ენათმეცნიერების საკითხები* 2002,4: 80-97
96. “Purity of language in the history of Georgian”, in: *Purism in minor languages, endangered languages, regional languages, mixed languages*. Papers from the conference on ‘Purism in the Age of Globalisation’, Bremen, September 2001. Edited by Joseph Brincat, Winfried Boeder and Thomas Stolz. (= *Diversitas Linguarum* 2). Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 2003, pp. 199-223
97. “Methodologie in der Kaukasistik”, in: Thomas Stolz – Katja Kolbe (edd.): *Methodologie in der Linguistik*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2003, pp. 1-22
98. “.. und am Kaukasus ist noch lange nicht Schluss!”, in: Eva Gugenberger – Mechthild Blumberg (edd.): *Vielsprachiges Europa*. Zur Situation der regionalen Sprachen von der Iberischen Halbinsel bis zum Kaukasus” (= *Österreichisches Deutsch. Sprache der Gegenwart* 2). Frankfurt am Main: Peter Lang, 2003, pp. 177-190
99. “Vorwort”, “Einleitung”, in: *Kaukasische Sprachprobleme* herausgegeben von Winfried Boeder (= *Caucasica Oldenburgensia* 1). Oldenburg: BIS-Verlag, 2003, pp. IX-XXIV
100. “Anapher im Swanischen”, in: *Kaukasische Sprachprobleme* herausgegeben von Winfried Boeder (= *Caucasica Oldenburgensia* 1). Oldenburg: BIS-Verlag, 2003, pp. 75-94 [91-ე სტატიის გავრცობილი და გადამუშავებული ვერსია]
101. “Schriftenverzeichnis von Zurab Sarjveladze”, *Georgica* 25 (2002 [2004]): 151-160
102. “Zur Poetik von Schota Rustaweli”, in: *Analysieren als Deuten*. Wolf Schmid zum 60. Geburtstag. Herausgegeben von Lazar Fleishman, Christine Gözl und Aage A. Hansen-Löve. Hamburg: Hamburg University Press 2004, pp. 219-230
103. [რეცენზია:] Yolanda Marchev: *Deutsch-Georgisches Wörterbuch*. Glatten [Freudenstadt]: Kaukasusverlag, 1999, *Georgica* 25 (2002 [2004]): 145-147
104. “Altgeorgisch”, in: “*Alte*” *Sprachen*. Beiträge zum Bremer Kolloquium über “Alte Sprachen und Sprachstufen” (Bremen, Sommersemester 2003). Herausgegeben von Thomas Stolz (= *Diversitas Linguarum* 8). Bochum: Universitätsverlag Dr. N. Brockmeyer, 2004, pp. 135-165
105. “ლექსიკალიზაციის ნიმუშები”, *ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები* 31 (2004): 88-94

106. “The South Caucasian languages”, *Lingua* 115 (2005)[2004], 1-2 (Special issue: Caucasian. Edited by Helma van den Berg): 5-89
107. “A note on the history of Georgian *-tvis* ‘for’”, in: *Haptaçahaptaitiṣ*. Festschrift for Fridrik Thordarson. Edited by Dag Haug and Eirik Welo (= Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B: Skrifter CXVI). Oslo: Novus forlag, 2005, pp. 19-27
108. “Depictives in Kartvelian”, in: Nikolaus P. Himmelmann – Eva Schultze-Berndt (edd.): *Secondary Predication and Adverbial Modification*. The typology of depictives. Oxford – New York: Oxford University Press, 2005, pp. 201-236
109. “Protasis and apodosis in the Kartvelian languages”, *Sprachtypologie und Universalienforschung* (STUF) 58 (Focus on: Sentence Types and sentence structures. Editors: Jost Gippert, Marcel Erdal & Rainer Voßen) (2005): 16-25
110. “ფიქრები ქართული ენის წარსულსა და აწმყოზე”, კრებულში: ზურაბ კიკნაძე (მთ. რედ.): *საქართველო ათასწლეულთა გასაყარზე / Georgia on the Crossroad of the Millenniums*. თბილისი: არგეტე, 2005, 53-59
111. “ენა და კილო ქართველოლოგიაში”, *ენათმეცნიერების საკითხები* 2005,1-2: 196-240
112. “Noch einmal zur altgeorgischen Tmesis und Klisis”, *Georgica* 29 (2006): 10-22
113. [რეცენზია:] Alexandra Aikhenvald – R. M. W. Dixon (edd.): *Studies in Evidentiality* (= Typological Studies in Language 54). Amsterdam: Benjamins, *Studies in Language* 31,2 (2007): 473-478
114. “Swanische Präverbien und Klitika”, in: *Chomolongma, Demawend und Kasbek*. Festschrift für Roland Bielmeier zu seinem 65. Geburtstag. Band II: *Demawend und Kasbek*. Herausgegeben von Brigitte Huber, Marianne Volkart und Paul Widmer (= Beiträge zur Zentralasienforschung 12,2). Halle (Saale): IITBS (International Institute for Tibetan and Buddhist Studies), 2008, pp. 631-656
115. “Der «Berg der Sprachen» - die Sprachenvielfalt”, in: Marie-Carin von Gumpfenberg – Udo Steinbach (Hrsg.): *Der Kaukasus*. Geschichte – Kultur – Politik (= Becksche Reihe). München: Beck, 2008, pp. 192-201 [überarbeitet in: 2., neubearbeitete Auflage, 2010, pp. 198-209]
116. “Überlegungen zu „ein“ und „all“ in den Kartvelsprachen” / ფიქრები “ერთი” და “ყველა” სიტყვებზე [Résumé pp. 32-33] / Reflections on the words ერთი (‘one’) and ყველა (‘all’) [in Kartvelian] [Résumé p. 236], *სემიოტიკა. სამეცნიერო ჟურნალი / Semiotics. Scientific journal* (Tbilisi) 4 (2008): 32-41

117. “Swanische Trinksprüche”, *Georgica* 31 (2008): 20-36 [überarbeitete Fassung einer “online edition”, erschienen in: *Bernard’s Birthday Book*. Die etwas andere Festschrift. A tribute to Bernard Comrie on the occasion of his 60th birthday. Leipzig, May 2007]
118. “Bechert, Johannes”, in: *Lexicon Grammaticorum*. A bio-bibliographical companion to the history of linguistics. Second edition, revised and enlarged [Edited by Harro Stammerjohann]. Volume I: A-K. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2009, pp. 118-119
119. “სინტაქსისა და მორფოლოგიის შეუსაბამობის თეორიული პრობლემები ქართველურ ენებში” / Problems of Mismatch between Syntax and Morphology in Kartvelian [R. 60-66], *კადმოსი* (2009) 1: 43-66
120. “Über die megrelischen “Haben”-Verben” / ქონების აღმნიშვნელი ზმნების შესახებ მეგრულში [R. 134-135], in: [Festschrift] *გურამ კარტოზია 75 / Guram Kartoziya* (= ქართველოლოგიური ბიბლიოთეკა/ Kartvelological Library 11). თბილისი: სეზანი 2009: 105-135
121. [რეცენზია:] *ჭუმბურიძე, ზ. და სხვ. 2007: სვანური ენა* (გრამატიკული მიმოხილვა, ტექსტები, ლექსიკონი). შემდგენელები: ზურაბ ჭუმბურიძე, ლელა ნიჟარაძე, რამაზ ქურდაძე. ზ. ჭუმბურიძის რედაქციით. თბილისი: პეტიტი; თოფურია, ვარლამ 2008: *სვანური ენის სახელმძღვანელო* (მოკლე გრამატიკული მიმოხილვა, სასაუბრო მასალები მცირე ლექსიკონითურთ, ტექსტები და მათი თარგმანები). წიგნი დაასრულეს და გამოსაცემად მოამზადეს გურამ თოფურიამ და იზა ჩანტლაძემ / *A Course of the Svan Language* (A brief review of grammar, conversational materials with the glossary, texts with translations). The book completed and prepared for publication by Guram Topuria and Iza Chantladze (თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქართული ენის ინსტიტუტის შრომები 1). თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, *Georgica* 32 (2009) [2010]: 136-139
122. “Types of verbal affixation in Georgian” / ზმნური აფიქსაციის ტიპები ქართულში [R. 93-94], *ფილოლოგიური ძიებანი* 6 [Gedenkschrift für Meri Damenia] (2010): 83-94
123. “Mood in Modern Georgian”, in: Björn Rothstein - Rolf Thieroff (edd.): *Mood in the languages of Europe* (= Studies in Language Companion Series 120). Amsterdam – Philadelphia: Benjamins, 2010, pp. 603-632
124. “Klassizistische Sprachkompetenz: Der altgeorgische Artikel bei Sulchan-Saba Orbeliani” / კლასიციტური ენობრივი კომპეტენტურობა: ძველი ქართული ნაწევარი სულხან-საბა ორბელიანის

- “სიბრძნე სიცრუისაში” [R. 162-163], *ენათმეცნიერების საკითხები* 2009,1-2 (2010): 140-163
125. “Unterordnung im Swanischen”, in: *Folia Caucasica*. Festschrift für Jost Gippert zum 55. Geburtstag. Herausgegeben von Manana Tandashvili & Zakaria Pourtskhvanidze / იოსტ გიპერტის დაბადებიდან 55-ე წლის-თავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო კრებული. რედაქტორები: მანანა თანდაშვილი და ზაქარია ფურცხვანიძე (Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt; კლასიკური ფილოლოგიის, ბიზანტინისტიკისა და ნეოგრეცისტიკის ინსტიტუტი, პროგრამა ლოგოსი). Frankfurt am Main / ფრანკფურტი მაინზე – თბილისი, 2011, 35-60
126. პირიანობის კონცეპცია ანტონის გრამატიკასა და თანამედროვე ლინგვისტიკაში”, კრებულში: ელგუჯა ხინთიბიძე, არიანე ჭანტურია (რედ.-ები): *მეხუთე საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები* / Proceedings of the Fifth International Symposium on Kartvelian Studies. თბილისი: ქართველოლოგი, 2011, 45-54
127. [რეცენზია:] Fridrik Thordarson: *Ossetic Grammatical Studies*. Wien 2009, *Georgica* 34 (2011): 129-130; იზა ჩანტლაძე, ქეთევან მარგიანი-დადვანი, ქეთევან მარგიანი-სუბარი, მედეა სალლიანი, რუსუდან იოსელიანი: *კოდორული ქრონიკები* (გამოკვევებითურთ). ტომი I / Iza Chantladze, Ketevan Margiani-Dadvani, Ketevan Margiani-Subari, Medea Sagliani, Rusudan Ioseliani: *The Kodori Chronicles* (with researches). Volume I (ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, რუსთაველის ფონდი, *მასალები ქართველურ ენათა შესწავლისთვის* 10). თბილისი 2007-2010: გლობალ პრინტი, ib. pp. 144-146; “Wörterbücher” [ქართული სამოციქულოს სიმფონია-ლექსიკონი. შეადგინეს ლელი ხარამიძემ, რუბენ ენუქაშვილმა და თეიმურაზ მეტრეველმა (თსუ). თბილისი: თუ გამ-ბა 2009; მზექალა შანიძე: *ქართული ფსალმუნის სიმფონია*. მასალები ადრეული ვერსიებისათვის გიორგი მთაწმინდისეული რედაქციის სიმფონია (თსუ, ორიონი). თბილისი: ნეკერი 2010; *ძველქართულ-ძველბერძნული ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიის დოკუმენტირებული ლექსიკონი*. I გამოცემა (მასალები) [პროექტის ავტორი და სამეცნიერო ხელმძღვანელი: დამანა მელიქიშვილი; პასუხისმგებელი რედაქტორი: ანა ხარანაული; ბერძნული ტექსტის რედაქტორები: ლევან გიგინეიშვილი, ვიქტორია ჯუღელი] / Old Georgian - Greek documented dictionary of philosophical-theological terminology. პირველი გამოცემა, თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამ-ბა 2010], ib. 146-151

128. “Georgische "Geheimsprachen" ”, *Georgica* 35 (2012): 24-37 (2013)
129. “Anaphora in Svan” (იბეჭდება)
130. “Notwendigkeit im Swanischen” (იბეჭდება ჰაინც ფენრიხისადმი მიძღვნილ კრებულში)

JUBILEE

Winfried Boeder – 75

The editorial board of *Kadmos* congratulates Professor Winfried Boeder, a distinguished linguist specializing in English and Caucasian studies, an honorary doctor of several Georgian universities, on his 75th birthday. His Georgian colleagues, Professors Avtandil Arabuli, Izolda Chantladze and Nino Dobarjginidze comment on his invaluable activities in Kartvelian studies from different perspectives. The authors unanimously agree that, although many fundamental research works have been devoted to the study of the Kartvelian languages, Professor Boeder's observations are distinguished by their originality, including a historical insight into the social function of the literary Georgian language and its relationship with identity issues. His article *Thoughts about the Past and the Present of the Georgian Language*, published in 1998, is the first academic work to touch upon the social history of the Georgian language.

The Editorial Board of *Kadmos*